

بررسی روند تجارت ایران با پاکستان طی دوره ۱۳۹۷-۱۳۸۷ با محوریت استان سیستان و بلوچستان

۱۴۰۰

معاونت اقتصادی

بررسی روند تجارت ایران با پاکستان طی دوره ۱۳۹۷-۱۳۸۷ با

محوریت استان سیستان و بلوچستان

عباسعلی رضایی^۱

مأمدم باران زهی^۲

چکیده:

در اقتصاد امروز، کشورها با نظام های سیاسی متفاوت، ضرورت تقویت و توجه به تجارت را از اهداف اصلی خود در سیاستگذاری تجاری می دانند؛ زیرا تجارت علاوه بر موتور محرک بخش تولیدی، سبب انتقال دانش و تعامل اقتصادی و فرهنگی است و در عصر جهانی شدن حایز اهمیت است. آدام اسمیت که به عنوان پدر علم اقتصاد شناخته شده است، تجارت خارجی را وسیله ای جهت گسترش بازار داخلی، تقسیم کار و افزایش تولید می داند. ایران به دلیل دارا بودن منابع ارزشمند انرژی و واقع شدن در منطقه استراتژیک و مهم، می تواند جایگاه مهمی در تجارت منطقه و همسایگان خود ایفا کند. استفاده از این فرصت می تواند تاب آوری اقتصاد این کشور را افزایش دهد و آسیب پذیری این کشور را در برابر سیاستهای اقتصادی غرب کم کند. یکی از این کشورها پاکستان است. کشور پاکستان همسایگی مرزهای شرقی کشور عمده نیازهای داخلی خود را از خارج تامین می نماید در نتیجه در این مقاله به منظور شناسایی ظرفیت این بازار بزرگ، تلاش شد به بررسی مبادلات تجاری بین ایران و این کشور پرداخته شود. برای این منظور تحلیلی نموداری با استفاده از داده های گمرک جمهوری اسلامی ایران از نحوه مبادلات تجاری بین این دو کشور طی دوره ده ساله ۱۳۸۷-۱۳۹۷ صورت پذیرفت. نتایج حاکی از آن است که ارزش صادرات غیر نفتی به پاکستان از ۲۹۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۷ به حدود ۱۲۶۶ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ افزایش یافته که حاکی از افزایش ۴۲٪ برابری صادرات غیر نفتی ایران به این کشور در دوره مورد بررسی است. این آمار نشان از شتاب بیشتر صادرات غیر نفتی ایران به پاکستان از کل صادرات غیر نفتی ایران داشته است. همچنین پاکستان با سهم ۲۰۹ درصد هشتمین مقصد صادراتی ایران در سال ۱۳۹۷ بوده است. رابطه تجاری بین دو کشور کاملاً به نفع ایران است. میزان وارداتی که از پاکستان صورت می گیرد نیز عمدتاً برنج نیمه سفید است. همچنین در پایان نیز سهم مبادی و خروجی استان از صادرات و واردات به پاکستان آورده شده است. لزوم گسترش تعامل و توسعه روابط دو جانبه با کشور های همسایه از جمله پاکستان که از ظرفیت های قابل توجهی برای توسعه روابط اقتصادی و فعالیت های بازرگانی برخوردار است وجود دارد. شناسایی نیازهای داخلی این کشور و توجه به حفظ سهم صادراتی به این کشور می تواند باعث حفظ درآمدهای ارزی و تدام بهره مندی از مزایای تجارت خارجی با این کشور گردد.

واژگان کلیدی: تجارت خارجی، تراز تجاری، صادرات غیر نفتی، واردات

^۱. دکتری اقتصاد بین الملل و معاون اداره کل امور اقتصادی و دارایی سیستان و بلوچستان

^۲. کارشناس ارشد اقتصاد و کارشناس راهبری اقتصادی

مقدمه:

تجارت خارجی ابزاری اساسی است که یک کشور از طریق آن می تواند بازارهای خود را به آن طرف مرزهای کشور گسترش دهد، به طوری که تخصص گرایی در امر تولید را افزایش داده و موجب افزایش کارایی از منابع کمیاب و کسب درآمد ملی بالاتری می شود. در این راستا، عوامل تولید مانند نیروی کار و سرمایه و قیمت های آنها همگرا شده و منجر به همگرایی درآمدی بین کشورها می شود در این میان معمولاً تجارت با کشورهای همسایه به سبب نزدیکی مسافت و کاهش هزینه های حمل و نقل و اشتراکات فرهنگی و دیگر مسایل در اولویت سیاست های روابط تجاری کشورها قرار دارد. ایران با داشتن ۱۵ کشور همسایه ظرفیت بالایی برای تجارت و گسترش روابط با این کشورها دارد. جمهوری اسلامی ایران و پاکستان دو کشور همسایه، مسلمان و با فرهنگ، آداب و رسوم نزدیک می باشند که با گسترش روابط حسن همجواری، می توانند مناسبات اقتصادی و بازرگانی گسترده ای داشته باشند. پاکستان یکی از همسایه های ایران و جمعیت آن به تنهایی بیش از همه کشورهای است که با ایران مرز خشکی دارند. پاکستان هر چند همسایه ای مهم در شرق ایران به شمار می رود اما روابط اقتصادی بین دو کشور از وضعیت مطلوب فاصله دارد. در شرایط کنونی اقتصاد ایران که اعمال مجدد تحریم های آمریکا علیه ایران و خروج از برجام روابط بین المللی را با محدودیت هایی مواجه کرده است لزوم گسترش تعامل و توسعه روابط دو جانبه با کشور های همسایه از جمله پاکستان از ظرفیت های قابل توجهی برای توسعه روابط اقتصادی و فعالیت های بازرگانی برخوردار است وجود دارد، در این مسیر بایستی با بکارگیری همه ظرفیت ها، ساز و کارهای لازم را برای افزایش فعالیت های پولی، مالی و بازرگانی فراهم کرد. همچنین باید یادآور شد که اگر ابزار های قانونی تجارت بین ایران و پاکستان مورد بررسی قرار نگیرد باعث بروز مشکلاتی خواهد شد بطوریکه ساکنان مناطق مرزی دو کشور از کانال ها و ابزار های غیر قانونی تجارت کالا استفاده خواهند کرد که در نهایت می تواند خطر های بیشتری ایجاد کند. در همین راستا در گزارش حاضر تلاش گردیده تا روند تجارت ایران و پاکستان مورد بررسی قرار گیرد. در ابتدای گزارش به ارائه تصویر کلی از کشور پاکستان پرداخته می شود و در ادامه روند ارزش صادرات و واردات با این کشور، اقلام عمده صادراتی و وارداتی و دیگر شاخص های مرتبط با تجارت خارجی مورد بررسی قرار می گیرد.

پیشینه پژوهش:

رضا سیمبر و همکاران در پژوهشی با عنوان "تحلیلی درباره ماهیت روابط ایران و پاکستان" در سال ۱۳۹۵ به دنبال آن بودند که در یابند چرا همکاری های نسبتاً دیرینه ایران و پاکستان در حوزه اقتصادی به درجه هم تکمیلی نرسیده است و با تسری به حوزه های امنیتی، از تهدیدها و چالش ها نکاسته است؟ در نهایت نتیجه پژوهش آن است که ویژگی های دولت فرومانده و مداخله قدرت های مجاور منطقه ای و فرا منطقه ای، مهم ترین عوامل عدم هم تکمیلی همکاری های اقتصادی ایران و پاکستان و سرایت آن به حوزه های امنیتی در فرو کاستن تهدیدها و چالش های مرزی بوده است. تنزل وضعیت اقتصادی، نقض حقوق بشر، نرخ پناهندگی و خدمات غیر مطلوب به عنوان مهمترین شاخص های دولت فرومانده یا ورشکسته برشمرده است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران در دی ماه ۱۳۹۵ به "بررسی پتانسیل های صادراتی ایران به کشور پاکستان" پرداخته است. در این پژوهش به مروری بر شاخص های اقتصادی ایران و پاکستان، روند صادرات ایران به پاکستان، شناسایی نیازهای وارداتی پاکستان، بررسی سوابق صادراتی ایران در نیازهای وارداتی پاکستان و وضعیت تعرفه های ترجیحی ایران با پاکستان پرداخته است. در پایان نیز به این نتیجه رسیده است که عدم پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی موجب عدم النفع بودن ایران و در نهایت از دست دادن فرصت صادرات برخی کالاهای دارای پتانسیل صادراتی به پاکستان خواهد شد.

همچنین ثاقب و همکاران در پژوهش "بررسی آثار موافقتنامه تجارت ترجیحی دو جانبه ایران و پاکستان با استفاده از مدل شبیه سازی اسمارت" به وضعیت تجارت و تعرفه ایران و پاکستان پرداخته است. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که ایران می تواند در صادرات طیف وسیعی از کالاهای صنعتی، معدنی و کشاورزی شامل مواد پلاستیکی، پنبه، میوه های خوراکی، سوخت های معدنی، سبزیجات، آهن و فولاد، محصولات شیمیایی آلی، فرش و سایر کفپوش ها از بیشترین آثار امتیازات تعرفه ای از بعد ایجاد وانحراف تجارت برخوردار گردد. همچنین نتایج این تحقیق نشان می دهد که به علت بالاتر بودن میانگین تعرفه های ایران نسبت به میانگین تعرفه های پاکستان، به طور کلی اثرات ایجاد و انحراف تجارت در ایران برای پاکستان بیش از اثرات مذکور در پاکستان برای ایران می باشد. لذا مازاد تجاری غیر نفتی و درآمدهای تعرفه ای ایران کاهش می یابد.

سازمان توسعه تجارت در پژوهشی دیگر با عنوان راهنمای تجارت با کشور پاکستان پس از مروری بر اطلاعات پایه، محیط سیاسی، فرهنگی و اقتصادی کشور پاکستان به ارائه گزارشی از مبادلات تجاری این کشور با جهان و ایران پرداخته است. در ادامه نیز راهکارهای اجرایی در بخش زیر ساخت ها، بازاریابی و... آورده شده است. در این پژوهش کاهش تعرفه ها بازار یابی گسترده، تسهیل مقررات صادرات و تنوع تولید کالا و افزایش کیفیت از جمله مکانیسم هایی است که به منظور توافق بر رقابتی منطقه ای و جهانی در بازار پاکستان پیشنهاد شده است.

دولتی و شوکوروف بوری اوراکویچ (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان بررسی فرصت های همگرایی تجاری ایران با کشورهای آسیای مرکزی پرداخته اند. در این پژوهش به بررسی وضعیت شاخص های اجتماعی ایران و کشورهای آسیای مرکزی و زیر شاخص های شاخص فضای کسب و کار و وضعیت تجارت ایران و کشورهای آسیای مرکزی پرداخته شده است. همچنین شاخص های اکمال تجاری و ظرفیت تجارت ایران و کشورهای آسیای مرکزی محاسبه و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان می دهد که روند شاخص اکمال تجاری ایران با کشورهای آسیای مرکزی طی دوره ۲۰۱۰-۲۰۰۲ وضعیت نا مناسبی را منعکس می کند. همچنین پیشنهادهای سیاستی در پایان پژوهش جهت ایجاد بازار رقابتی با کشورهای مذکور توصیه شده است.

نگاهی اجمالی به وضعیت کشور پاکستان

پاکستان با نام رسمی جمهوری اسلامی پاکستان، کشوری پرجمعیت و چند قومی آسیای جنوبی، از شمال باچین و افغانستان، از غرب با ایران، از شرق با هند و از جنوب با دریای عمان به طول ۸۱۴ کیلومتر ساحل، همسایه است. پاکستان دارای ۵۲۳ کیلومتر مرز با چین است. مهمترین مرز پاکستان از دید گاه دفاعی-امنیتی، مرز مشترک

۲۰۲۸ کیلومتری این کشور با هند است. مرزهای مشترک پاکستان با افغانستان به طول ۲۴۶۶ کیلومتر و گذرگاه خیبر در مرز پیشاور مهمترین معبر استراتژیک در این منطقه می باشد. پایتخت آن اسلام آباد که در دامنه کوههای هیمالیا و در قسمت شمالی کشور است و بزرگترین شهر آن کراچی در جنوب ساحل دریای عمان است (Encyclopedia Britannica)

پاکستان با ۷۷۰۸۸۰ کیلومتر مربع مساحت سی و پنج امین کشور وسیع دنیا است و جمعیت آن در سال ۲۰۲۰ بیش از ۲۲۰ میلیون نفر بوده که آن را در رتبه پنجم پرجمعیت ترین کشورهای دنیا قرار می دهد. (world matters)

زبان رسمی کشور پاکستان انگلیسی و اردو است و دین رسمی جمهوری پاکستان اسلام است و در میان کشورهای اسلامی، دومین کشور از نظر تعداد مسلمانان محسوب می شود. پاکستان به عنوان عضوی از سازمان ملل متحد^۳، همکاری اسلامی^۴، گروه ۷۷^۵، همکاری اقتصادی^۶، تجارت جهانی^۷، جنبش عدم تعهد^۸، سازمان سیاسی-اقتصادی و امنیتی شانگهای^۹، سازمان جهانی اجلاس اسلامی^{۱۰} و سازمان کشورهای اسلامی در حال توسعه (دی هشت)^{۱۱} در جهان شناخته می شود. پاکستان با نام رسمی جمهوری اسلامی پاکستان، کشوری پرجمعیت و چند قومی آسیای جنوبی، از شمال باچین و افغانستان، از غرب با ایران، از شرق با هند و از جنوب با دریای عمان به طول ۸۱۴ کیلومتر ساحل، همسایه است. پاکستان دارای ۵۲۳ کیلومتر مرز با چین است. مهمترین مرز پاکستان از دیدگاه دفاعی - امنیتی، مرز مشترک ۲۰۲۸ کیلومتری این کشور با هند است. مرزهای مشترک پاکستان با افغانستان به طول ۲۴۶۶ کیلومتر و گذرگاه خیبر در مرز پیشاور مهمترین معبر استراتژیک در این منطقه می باشد. پایتخت آن اسلام آباد که در دامنه کوههای هیمالیا و در قسمت شمالی کشور است و بزرگترین شهر آن کراچی در جنوب ساحل دریای عمان است. بر اساس آمار سال ۲۰۰۰ جمعیت پنجابی ۵۲.۶ درصد، پشتون ها ۱۳.۲ درصد، سندی ها ۱۱.۷ درصد، مهاجران اردو زبان ۷.۵ درصد، بلوچها ۴.۳ درصد و دیگران ۱۰.۷ درصد از جمعیت پاکستان را تشکیل می دهند (Encyclopedia Britannica)

پاکستان از چهار ایالت به نام های ایالت پنجاب (مرکز لاهور)، ایالت سند (مرکز کراچی)، ایالت سرحدی شمالی غربی (مرکز پیشاور) و ایالت بلوچستان (مرکز کوئته) تشکیل شده است. شهر کراچی مرکز بازرگانی، شهر لاهور مرکز عشایری و اسلام آباد مرکز نظامی پاکستان است (مرکز پژوهش های مجلس). اقتصاد پاکستان در جهان با تولید ناخالص داخلی ۲۷۸.۲۲۲ میلیارد دلار رتبه چهل و چهارم را دارد. تولید ناخالص داخلی سرانه ۱۲۸۴ دلار در سال ۲۰۱۹ می باشد. (worldbank)

دو کشور ایران و پاکستان دارای اشتراکات فرهنگی فراوانند. روابط ایران و پاکستان ریشه در تاریخ کهن دو کشور دارد. عوامل متعددی نظیر تاریخ، شباهات فرهنگی و رسوم مشترک، جغرافیای سرزمین و غیره، گویای علائق و روابط

^۳ - United Nations

^۴ - Organisation of Islamic Cooperation (OIC)

^۵ - Group of ۷۷

^۶ - Economic Cooperation Organization (ECO)

^۷ - World Trade Organization

^۸ - Non-Aligned Movement

^۹ - Shanghai Cooperation Organization (SCO)

^{۱۰} - Organisation of Islamic Cooperation

^{۱۱} - Developing ۸ / D-۸ or Developing Eight

فرهنگی مستحکم دو کشور است. بخشی از اشتراکات فرهنگی به قومیت ها و نوع ارتباط های تاریخی بر می گردد و بخشی نیز حول تاریخ و ادبیات دیرینه دو کشور است. شرکای اصلی واردات به پاکستان امارات متحده عربی و چین هستند. منسوجات بیشترین درآمد صادراتی پاکستان را به خود اختصاص می دهند.

مقایسه نرخ مشارکت نیروی کار در ایران و پاکستان طی دوره ۲۰۲۰-۲۰۱۱

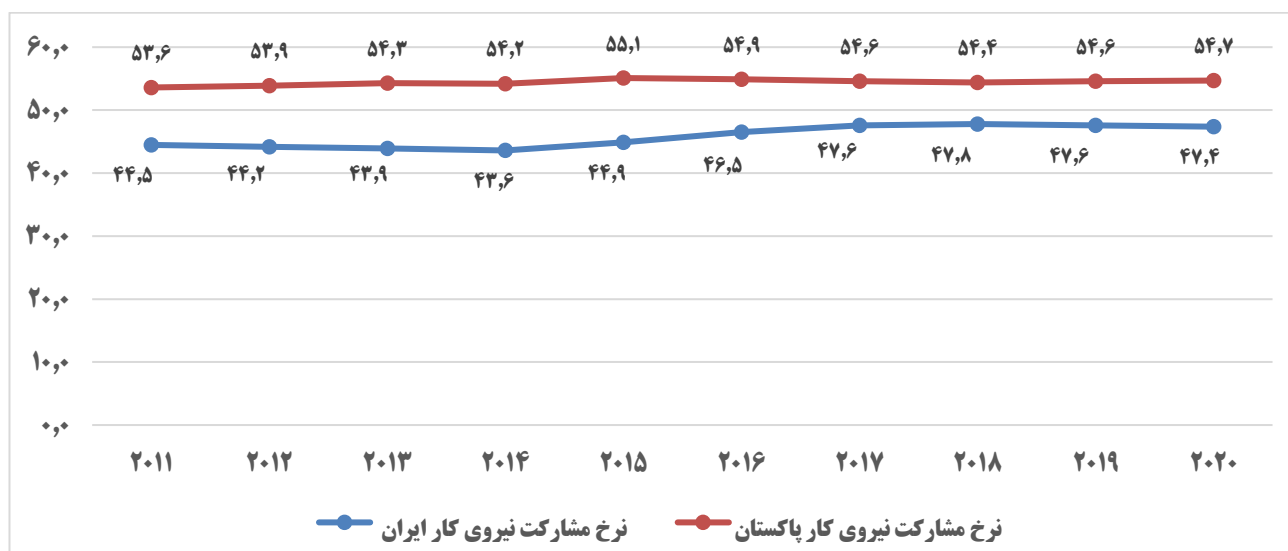
نیروی کار به عنوان یکی از نهاده های تولید، نقش بسزایی در فرآیند توسعه کشورها ایفا نموده و اهمیت آن نه تنها به ارائه خدمات فیزیکی نیروی کار، بلکه به ارائه توانمندی های فکری و خلاقیتی نیز هست. در این خصوص کشورها با سرمایه گذاری بر جمعیت در سن رشد، انتظار استفاده از فکر و اندیشه آنها در آینده را دارند. نرخ مشارکت نیروی کار یکی از شاخصهای اصلی در بازار نیروی کار است که به ویژگیهای مختلف جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... بستگی دارد. به طور میانگین رتبه ایران از بین ۱۸۷ کشور دنیا، ۱۷۸ ام است. جایگاه ایران در بین سایر کشورها نشان می دهد که ایران همواره از جمله ۱۰ کشور دارای کمترین نرخ مشارکت بوده است. این نرخ برای ایران از سال ۲۰۱۷ تقریباً ثابت بوده است. پاکستان نیز به طور میانگین از بین ۱۷۸ کشور دنیا رتبه ۱۶۵ را دارا است و نسبت به ایران جایگاه بهتری را در بین کشورهای جهان دارد. پاکستان از سال ۲۰۱۱ تا سال ۲۰۱۵ تقریباً روند صعودی را در این شاخص طی کرده است. هر دو کشور ایران و پاکستان نسبت به میانگین جهانی فاصله دارند البته میانگین جهانی نرخ مشارکت نیز از سال ۲۰۱۱ تا سال ۲۰۲۰ روند کاهشی را طی کرده است.

جدول (۱): نرخ مشارکت نیروی کار ایران، پاکستان و جهان طی دوره ۲۰۲۰-۲۰۱۱

کشور/سال	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
ایران	۴۴.۵	۴۴.۲	۴۳.۹	۴۳.۶	۴۴.۹	۴۶.۵	۴۷.۶	۴۷.۸	۴۷.۶	۴۷.۴
پاکستان	۵۳.۶	۵۳.۹	۵۴.۳	۵۴.۲	۵۵.۱	۵۴.۹	۵۴.۶	۵۴.۴	۵۴.۶	۵۴.۷
جهان	۶۷.۲	۶۷.۰	۶۶.۸	۶۶.۶	۶۶.۶	۶۶.۵	۶۶.۵	۶۶.۵	۶۶.۴	۶۶.۳

منبع: worldbank

نمودار (۱): نرخ مشارکت نیروی کار ایران و پاکستان

منبع: worldbank

تولید ناخالص داخلی ایران و پاکستان طی دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۰

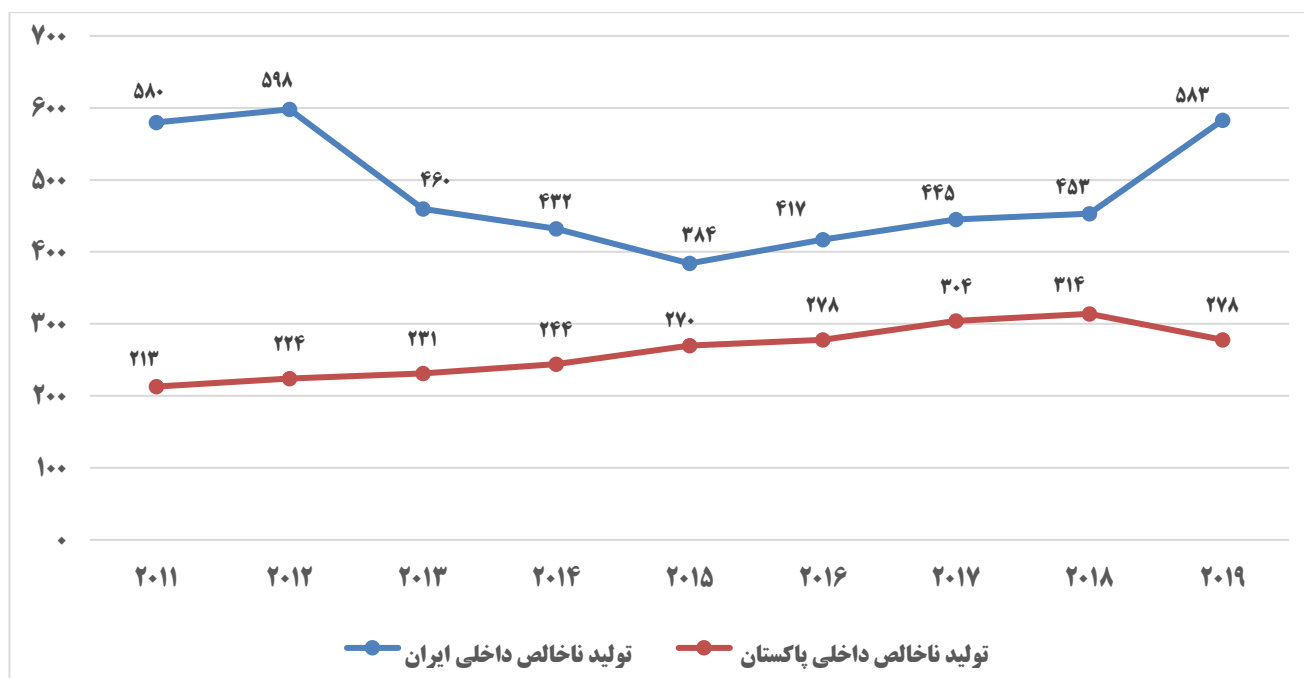
تولید ناخالص داخلی یکی از مهمترین شاخص های کلان اقتصادی است که در تجزیه و تحلیل ها مورد استفاده قرار گرفته و در بر گیرنده مجموع ارزش کالاها و خدمات نهایی است که در طی یک دوره معین (معمولا یک سال) در یک کشور تولید می گردد. در سال ۲۰۱۹ طبق آمار world bank از بین ۲۱۳ کشور درجهان، ایران در رتبه ۲۶ و کشور پاکستان در رتبه ۴۴ جهان قرار دارند و ایران به مراتب نسبت به پاکستان وضعیت بهتری دارد. ایران از سال ۲۰۱۵ روند افزایشی تولید ناخالص را داشته است به طوریکه در سال ۲۰۱۹ به رقم ۵۸۳ میلیارد دلار رسیده است. پاکستان نیز از همان سال ۲۰۱۱ روند افزایشی تولید ناخالص را طی کرده است به طوریکه در سال ۲۰۱۸ به رقم ۳۱۵ میلیارد دلار افزایش داشته است و در سال ۲۰۱۹ دچار افت شده است و به رقم ۲۷۸ میلیارد دلار کاهش یافته است.

جدول (۲): تولید ناخالص داخلی ایران، پاکستان و کشور طی دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۰ (میلیارد ریال)

کشور / سال	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹
ایران	۵۸۱	۵۹۹	۴۶۰	۴۳۳	۳۸۵	۴۱۸	۴۴۵	۴۵۴	۵۸۴
پاکستان	۲۱۴	۲۲۴	۲۳۱	۲۴۴	۲۷۱	۲۷۹	۳۰۵	۳۱۵	۲۷۸
جهان	۷۳۴۶۰	۷۵۱۶۲	۷۷۳۱۶	۷۹۴۵۳	۷۵۲۱۸	۷۶۳۶۹	۸۱۳۰۴	۸۶۴۳۹	۸۷۷۹۹

منبع: worldbank

نمودار (۲): تولید ناخالص داخلی ایران و پاکستان (میلیارد دلار)

منبع: worldbank

مقایسه نرخ تورم ایران و پاکستان طی دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۰

رتبه ایران در تورم در سال ۲۰۱۹ از بین ۱۸۹ کشور دنیا رتبه دوم در بین کشورهای با بیشترین نرخ تورم است و نشان از تورم بسیار بالای کشورمان در سال ۲۰۱۹ می باشد. ایران از سال ۲۰۱۱ در این شاخص روند افزایشی چشمگیری داشته است بطوریکه در سال ۲۰۱۳ با تورم ۳۶.۳ درصد جایگاه دوم در بین کشورهای با بیشترین نرخ تورم را دارا است. از سال ۲۰۱۴ تا سال ۲۰۱۷ شاهد روند کاهشی برای این نرخ در ایران بودیم. اما این نرخ در سال ۲۰۱۹ دوباره بسیار بالا رفت و به رقم چشمگیر ۳۹.۹ درصد رسید. پاکستان نیز از سال ۲۰۱۱ روند کاهشی در این نرخ را تجربه کرده است و به رقم ۲.۵ در سال ۲۰۱۵ رسیده است. اما از سال ۲۰۱۵ روند افزایشی برای پاکستان ادامه داشت بطوریکه که در سال ۲۰۱۹ این رقم به ۱۰.۷ درصد افزایش داشته است که در بین ۱۸۹ کشور دنیا رتبه هشتم ام در بین کشورهای دنیا با بیشترین نرخ تورم را دارد.

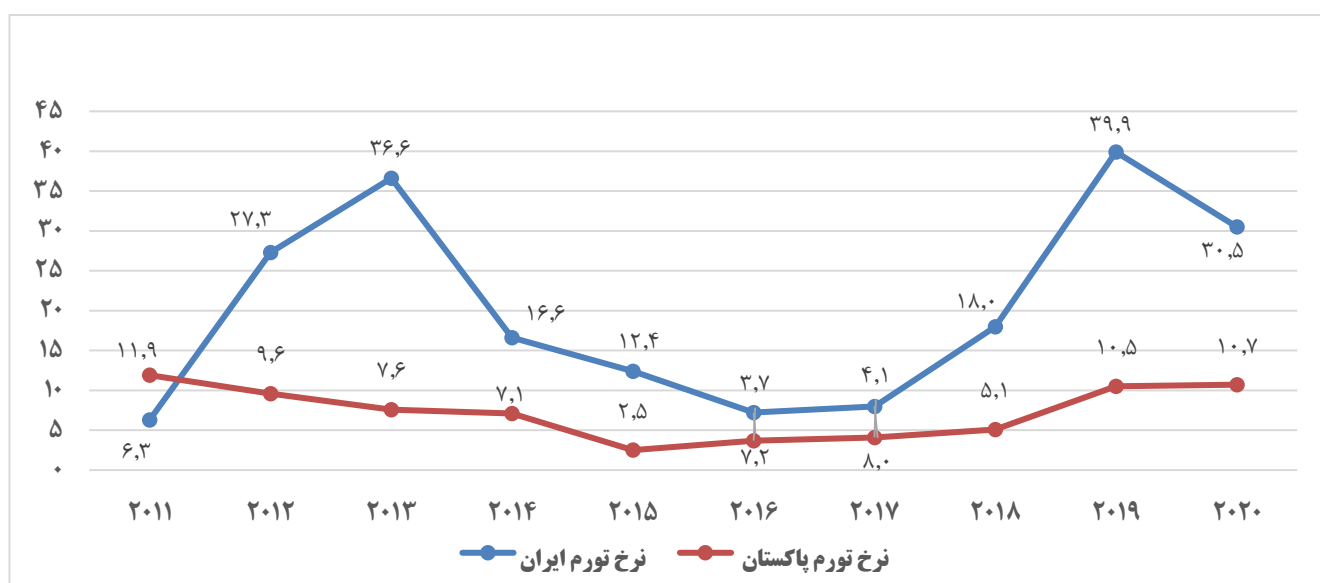

جدول (۳): نرخ تورم ایران، پاکستان و جهان طی دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۰

کشور / سال	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
ایران	۶.۳	۲۷.۳	۳۶.۶	۱۶.۶	۱۲.۴	۷.۲	۸.۰	۱۸.۰	۳۹.۹	۳۰.۵
پاکستان	۱۱.۹	۹.۶	۷.۶	۷.۱	۲.۵	۳.۷	۴.۱	۵.۱	۱۰.۵	۱۰.۷
جهان	۴.۸	۳.۶	۲.۵	۲.۳	۱.۳	۱.۵	۲.۱	۲.۴	۲.۳	-

منبع: worldbank (به دلیل نبود آمار سال ۲۰۲۰ در سایت بانک جهانی، آمار سال ۲۰۲۰ از صندوق بین المللی پول می باشد)

نمودار (۳): نرخ تورم ایران و پاکستان (درصد)

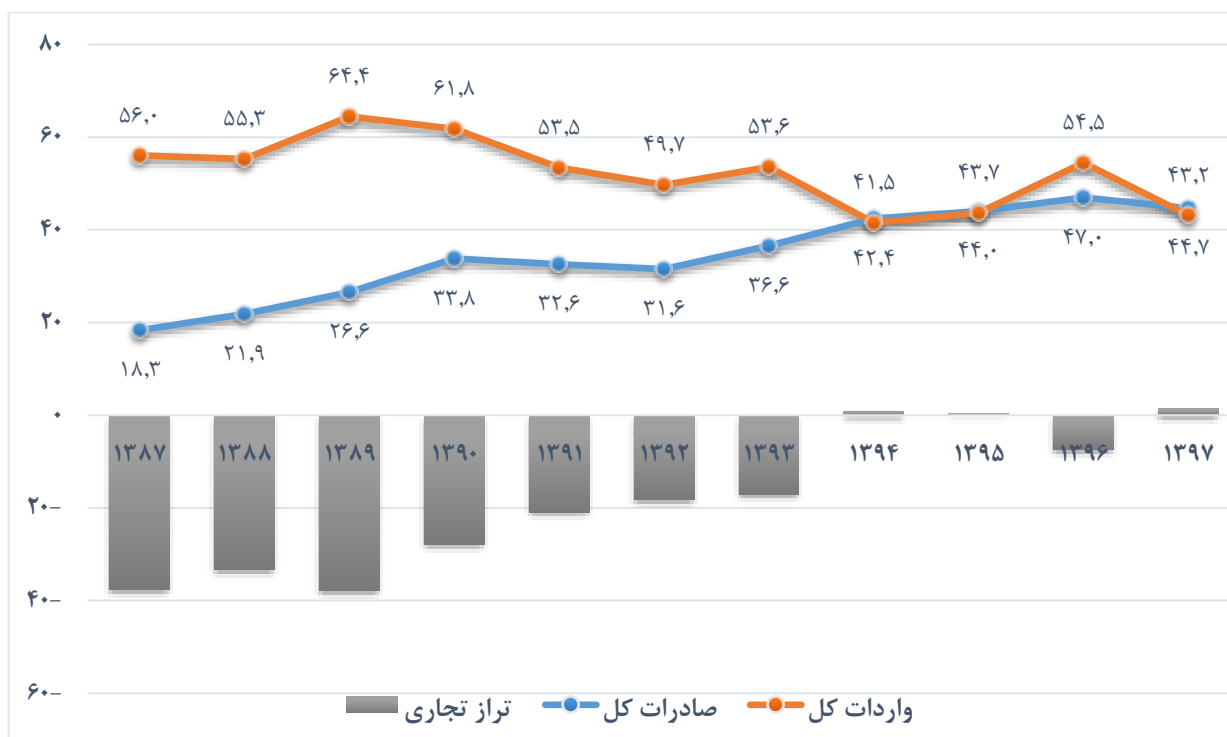
منبع: worldbank

بررسی روند صادرات و واردات ارزشی ایران با کل جهان طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۹۷

در نمودار (۴) روند صادرات ایران به جهان، واردات و تراز تجاری طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفته است. همانطور که نمودار نشان می دهد از سال ۱۳۸۷ تا سال ۱۳۹۳ همیشه مقدار واردات بیشتر از صادرات بوده است و در این فاصله تراز تجاری کشور منفی بوده است. در سال ۱۳۸۹ با رقم واردات ۶۴.۴ میلیارد دلار و صادرات ۲۶.۶ میلیارد دلار بیشترین شکاف منفی تراز تجاری به میزان ۳۷.۹ میلیارد دلار رخ داده است. در سالهای ۱۳۹۴، ۱۳۹۵ و ۱۳۹۷ شاهد مثبت بودن تراز تجاری به ترتیب بارقم های ۰.۹، ۰.۳ و ۱.۵ میلیارد دلار بوده ایم.

در طول دوره ارزش واردات اعدادی بین ۴۱.۵ تا ۶۴.۴ میلیارد دلار داشته ولی صادرات از ۱۸.۳ در ابتدای دوره به ۴۶.۹ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۶ رسیده است که حاکی از سه برابر شدن ارزش صادرات طی این دوره می باشد. ارزش صادرات در سال ۱۳۹۷ به رقم ۴۴.۷ میلیارد دلار رسیده است که نسبت به سال ۱۳۹۶ کاهش پیدا کرده است البته در این سال تراز تجاری مثبت بوده است.

نمودار (۴): کل صادرات ، واردات و تراز تجاری غیر نفتی ایران (میلیارد دلار)

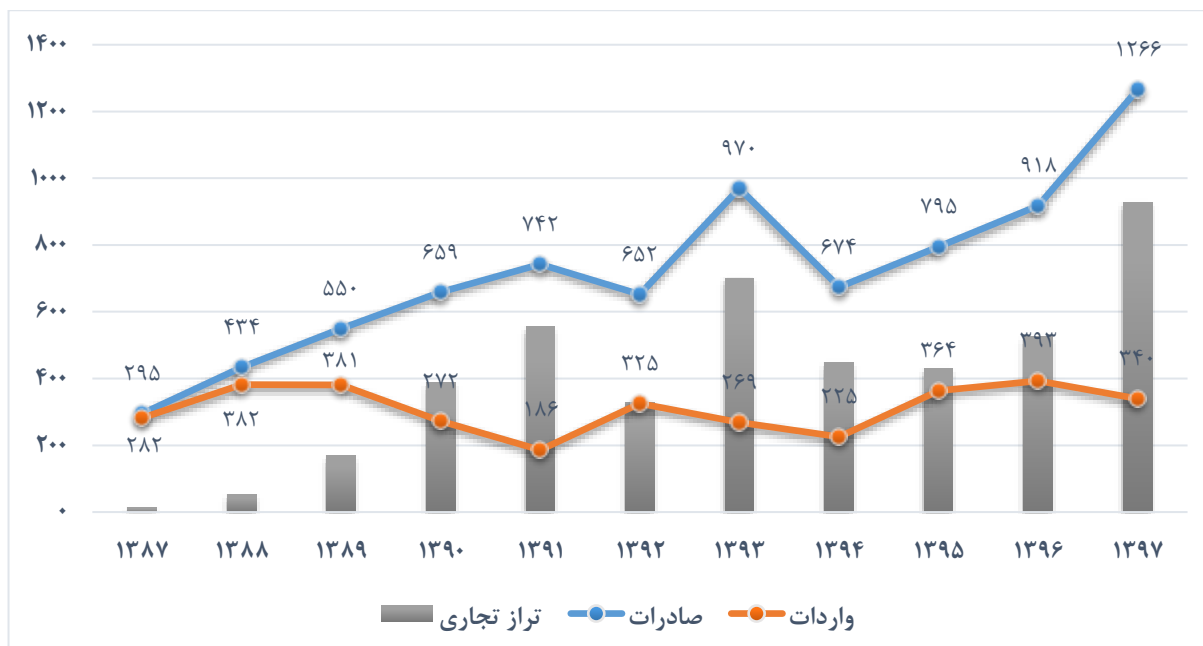

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

بررسی روند ارزش صادرات و واردات غیر نفتی ایران به پاکستان طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۹۷

در نمودار (۵) ارزش صادرات ایران به پاکستان ، واردات ایران از پاکستان و تراز تجاری بین دو کشور طی سالهای ۱۳۸۷-۱۳۹۷ نشان داده شده است. همانطور که مشاهده می شود ارزش صادرات ایران به پاکستان بیشتر از واردات پاکستان به ایران بوده است و رابطه تجاری بین دو کشور همیشه به نفع ایران مثبت بوده است. از سال ۱۳۸۷ تا سال ۱۳۹۱ روند صادرات به پاکستان افزایشی بوده است به طوریکه در سال ۱۳۹۱ ارزش صادرات تقریباً ۴ برابر ارزش واردات بوده است. این روند افزایشی برای صادرات ایران به پاکستان از سال ۱۳۹۴ تا سال ۱۳۹۷ نیز قابل مشاهده است به طوریکه شیب نمودار صادرات در سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۷ تند شده است و در سال ۱۳۹۷ رقم صادرات به ۱۲۶۶ میلیارد دلار رسیده است. بیشترین تراز تجاری مربوط به سال ۱۳۹۷ به ارزش ۹۲۶ میلیارد دلار است.

نمودار(۵):صادرات ، واردات و تراز تجاری غیر نفتی ایران با پاکستان (میلیارد دلار)

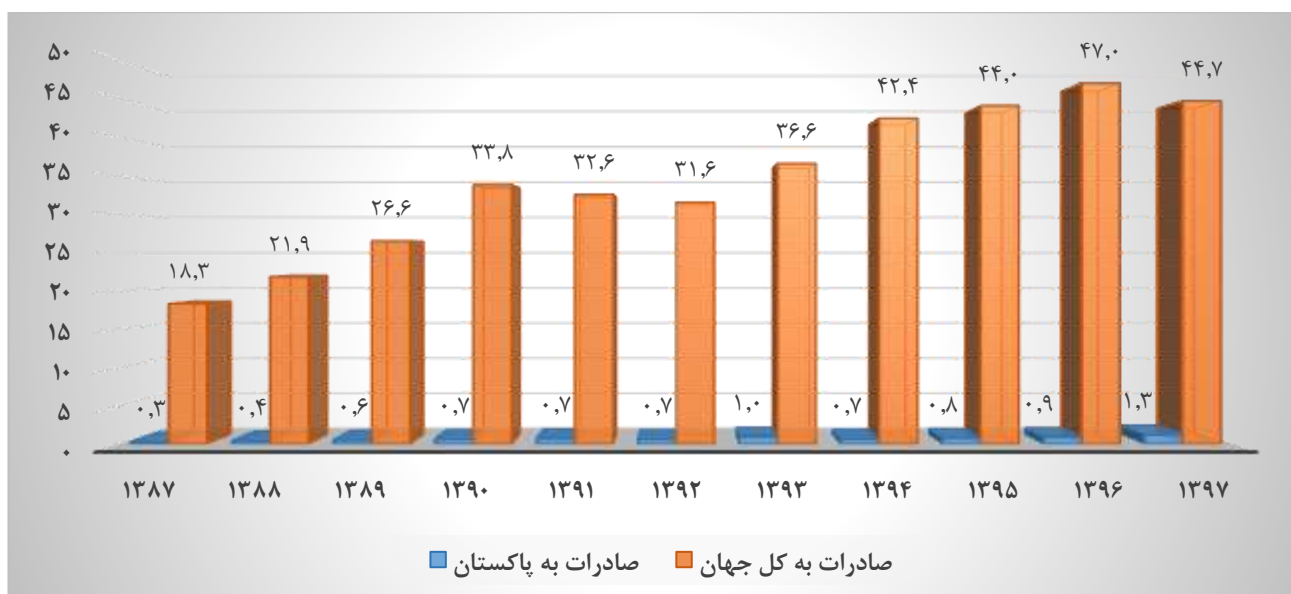

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران/ آمار سالیانه

مقایسه ارزش صادرات ایران به کل جهان و پاکستان طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۹۷

نمودار(۶) ارزش صادرات ایران به کل جهان و پاکستان طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۹۷ را نشان می دهد. ارزش صادرات ایران به کل جهان از سال ۱۳۸۷ با رقم ۱۸.۳ میلیارد دلار به رقم ۴۴.۷ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ رسیده است که نشان از افزایش ۲.۵ برابری صادرات ایران به کل جهان طی این دوره دارد. ارزش صادرات غیر نفتی به پاکستان نیز از ۳۰۰ میلیون دلار در سال ۱۳۸۷ به ۱.۳ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ رسیده است که حاکی از آن است که ارزش صادرات به پاکستان ۴ برابر شده است. که نشان از شتاب بیشتر صادرات غیر نفتی ایران به پاکستان از کل صادرات غیر نفتی ایران می باشد.

نمودار(۶): مقایسه ارزش صادرات ایران به کل جهان و پاکستان (میلیارد دلار)

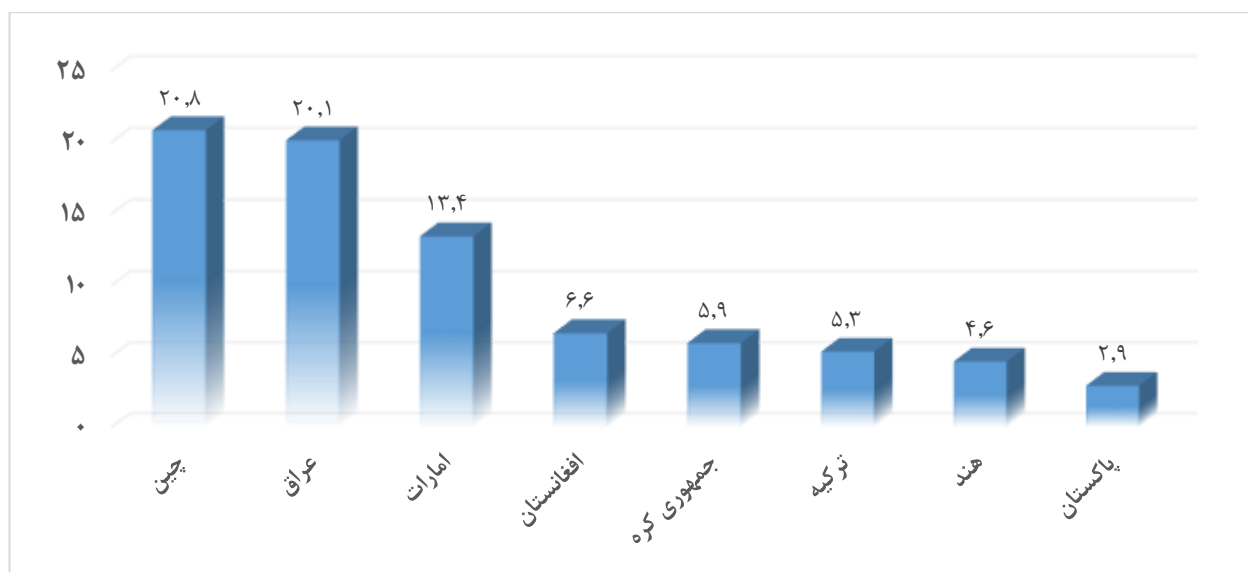

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

کشورهای عمده مقصد صادرات ایران:

آمار کشورهای مقصد صادراتی نشان می دهد که ایران در سالهای مختلف عمدتاً به حدود ۱۵۰ کشور صادرات داشته است. با توجه به آمارها چند کشور به تنهایی سهم بالایی از صادرات ایران را به خود اختصاص داده اند. برای مثال در سال ۱۳۹۷ با مشاهده نمودار (۷) مشخص است که ۱۰ کشور به تنهایی سهمی معادل ۷۹.۶ درصد از صادرات ایران را دارند. در سال ۱۳۹۶ نیز ۱۰ کشور عمده مقصد صادراتی سهمی معادل ۸۱.۹ درصد را داشته اند. همانطور که مشاهده می گردد چین با سهم ۲۰.۸ درصد، عراق با ۲۰.۱ درصد، و امارات با ۱۳.۴ درصد در سال ۱۳۹۷ سه مقصد اول صادراتی ایران بوده اند. پاکستان با سهم ۲.۹ درصد هشتمین مقصد صادراتی ایران در این سال است. با توجه به اینکه ایران در دنیا از نظر تعداد کشورهای همسایه (۱۵ کشور دارای مرز آبی خاکی با ایران) دارای مزیت است لذا راهبرد کلی توسعه صادرات به کشورهای همسایه را باید مورد توجه قرار داد.

نمودار (۷): کشورهای مقصد صادرات ایران (درصد)

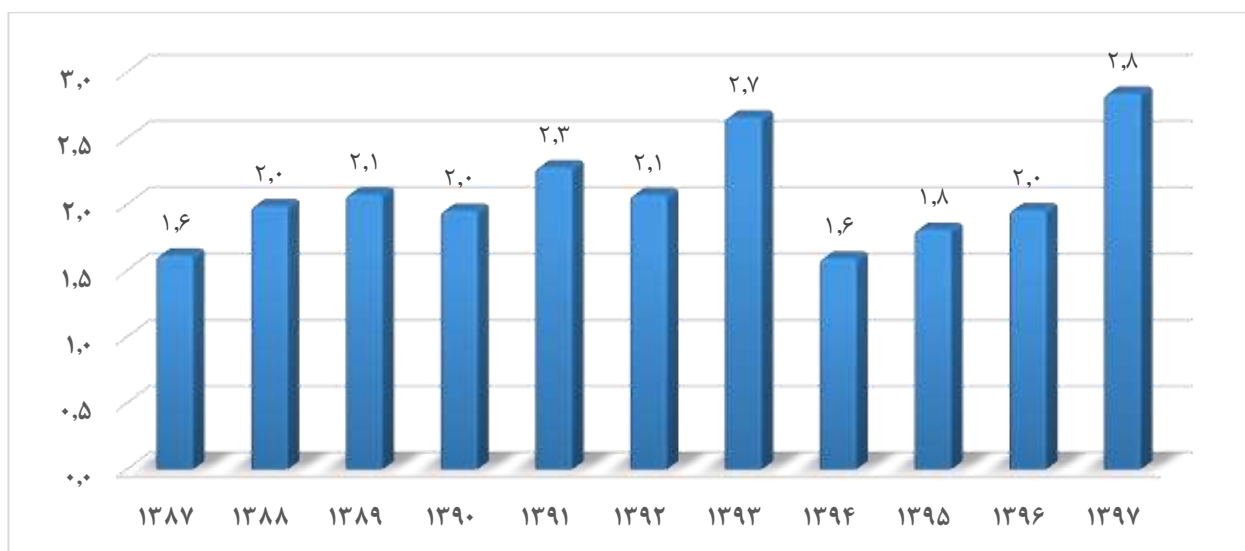

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

سهم پاکستان از صادرات ایران

در نمودار (۸) روند سهم پاکستان از صادرات ایران نشان داده شده است. همان طور که مشاهده می شود در سال ۱۳۸۷ سهم صادرات پاکستان به ایران ۱۰۶ درصد بوده است که این سهم تا سال ۱۳۹۳ روند افزایشی داشته است (البته در سالهای ۱۳۹۰ و ۱۳۹۲ کاهش بسیار ناچیزی داشته است). در سال ۱۳۹۳ این سهم ۲۰۷ درصد بوده است. بعد از سال ۱۳۹۳ این سهم کاهش پیدا کرده است. از سال ۱۳۹۴ نیز دوباره این سهم روند صعودی داشته بطوریکه در سال ۱۳۹۷ به مقدار ۲۰۸ درصد رسیده است که به بالاترین مقدار در طی این دوره رسیده است.

نمودار (۸): سهم افغانستان از صادرات ایران (درصد)

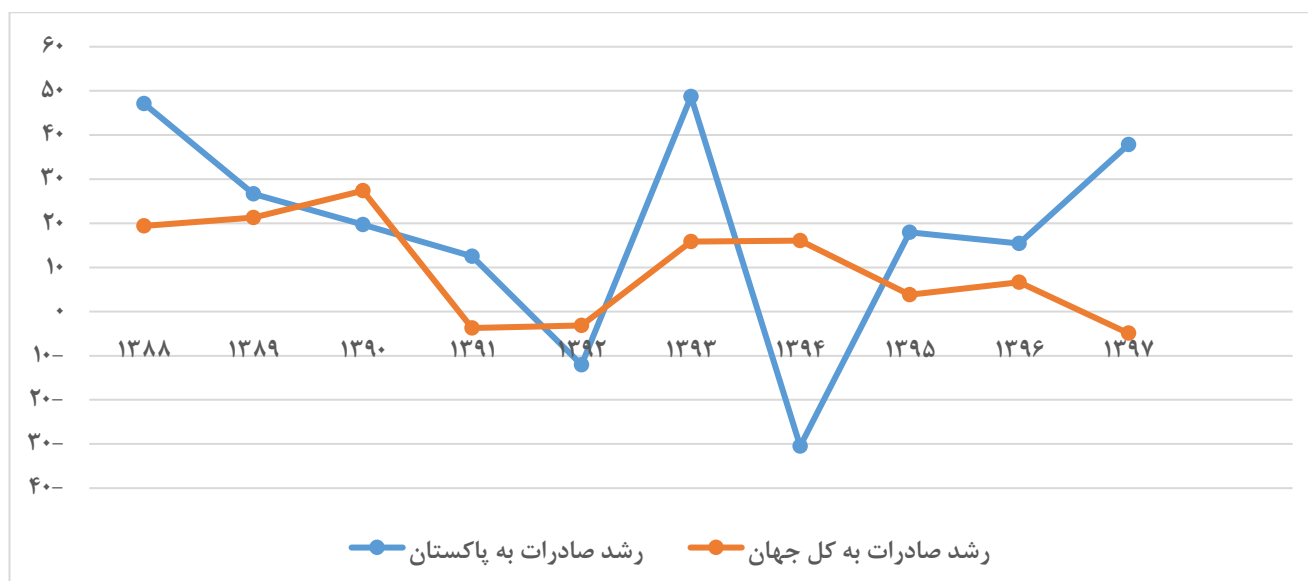

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

رشد صادرات ایران به پاکستان و کل جهان

بررسی روند رشد صادرات ایران به پاکستان و جهان نشان می دهد که صادرات ایران به پاکستان در سالهای ۱۳۹۲ و ۱۳۹۴ رشد منفی داشته است. رشد صادرات کشور نیز در سالهای ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ و ۱۳۹۷ منفی بوده است. به طور کلی میتوان گفت رشد صادرات به پاکستان بیش از رشد کل صادرات ایران بوده است به جز در سالهای ۱۳۹۰ و ۱۳۹۲ و ۱۳۹۴ که رشد صادرات ایران از رشد صادرات به پاکستان کمتر بوده است.

نمودار (۹): رشد صادرات ایران به پاکستان و جهان (درصد)

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

اقلام عمده صادراتی و وارداتی ایران با پاکستان

در ادامه کالاهای صادر شده و وارد شده از پاکستان در دو سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار می گیرد. مطابق کتاب مقررات صادرات و واردات که هر ساله توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت منتشر می شود کالاها در ۲۱ قسمت تقسیم بندی میشوند و هر قسمت به چندین فصل مرتبط تقسیم می گردد. در هر فصل، نوع کالا با کد تعرفه مختص به آن کالا آورده شده است. ۱۲ در این قسمت ضمن اینکه اقلام عمده صادراتی و وارداتی بر اساس کد تعرفه آورده می شود، در نمودارهای جداگانه ای به بررسی اینکه این اقلام مربوط به کدام قسمت می باشند نیز پرداخته خواهد شد.

اقلام عمده وارداتی از پاکستان

در سال ۱۳۹۶ میزان کل واردات ایران ۵۴.۱ میلیارد دلار بوده است. از این میزان حدود ۳۹۳.۴ میلیون دلار از کشور پاکستان بوده است که سهم آن ۰.۷ درصد است. در سال ۱۳۹۷ این سهم نیز کمتر شده است. به طوریکه در این سال میزان کل واردات ایران ۴۳.۱ میلیارد دلار بوده و حدود ۳۴۰.۸ میلیون دلار از کشور پاکستان بوده است و سهم آن به ۰.۶ درصد کاهش پیدا کرده است. مهمترین واردات ایران از پاکستان غلات، برنج و حبوبات می باشد. در سال ۱۳۹۶ تعداد ۱۰۳ قلم کالا از پاکستان وارد ایران شده است که ۴ قلم عمده سهمی به میزان ۸۶.۶ درصد از کل اقلام وارداتی را تشکیل می دهند. همچنین در سال ۱۳۹۷ نیز تعداد کل اقلام وارداتی ۵۶ قلم بوده است که نسبت به سال قبل ۴۷ مورد اقلام وارداتی کاهش پیدا کرده است. سهم ۴ قلم عمده وارداتی نیز در این سال ۹۰.۲ درصد از کل اقلام وارداتی بوده است.

۱۰- در کتاب مقررات صادرات و واردات، کالاها به ۲۱ قسمت تقسیم می شود. هر قسمت نیز به چند فصل تفکیک می شود که در مجموع ۹۸ فصل وجود دارد. هر فصل نیز شامل چندین ردیف تعرفه است.

جدول (۴):تعداد اقلام وارداتی از پاکستان

سال	کل اقلام وارداتی	اقلام عمده	سهم اقلام عمده از ارزش واردات	سهم سایر اقلام
۱۳۹۶	۱۰۳	۴	۸۶.۶	۱۳.۴
۱۳۹۷	۵۶	۴	۹۰.۲	۹.۸

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

اقلام عمده وارداتی سال ۱۳۹۶

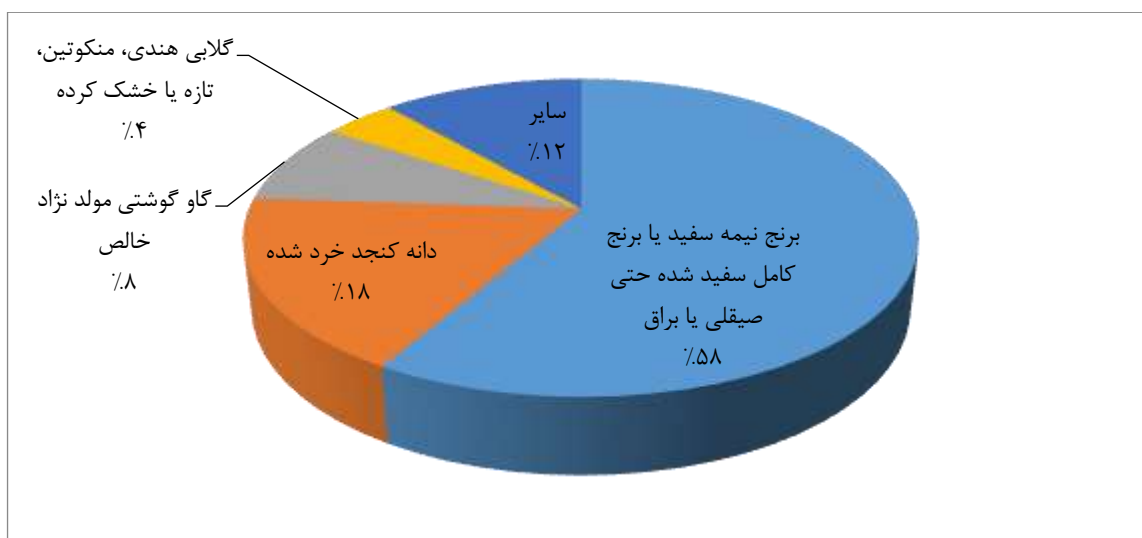
در سال ۱۳۹۶ جمع کل کالاهای وارداتی از پاکستان حدود ۳۹۳ میلیون دلار بوده است، که از این مقدار تنها ۴ کالا مطابق جدول (۵) با ارزشی معادل ۳۴۸ میلیون دلار و ۸۸.۵ درصد سهم را از آن خود نموده اند در بین این ۴ قلم کالا ، برنج نیمه سفید یا برنج کامل سفید شده با ۵۸.۴ درصد بیشترین سهم را دارد.

جدول(۵):اقلام عمده وارداتی از پاکستان به تفکیک نوع کالا، تعرفه و ارزش در سال ۱۳۹۶

ردیف	نام کالا	تعرفه	ارزش (دلار)	سهم از کل
۱	برنج نیمه سفید یا برنج کامل سفید شده حتی صیقلی یا براق	۱۰۰۶۳۰۰۰	۲۳۰۰۹۶۷۴۲	۵۸.۴
۲	دانه کنجد خرد شده	۱۲۰۷۴۰۰۰	۶۹۸۴۵۴۷۹	۱۷.۷
۳	گاو گوشتی مولد نژاد خالص	۰۱۰۲۲۱۲۰	۳۲۶۷۵۸۹۷	۸.۳
۴	گلایه هندی، انبه، منگوتین، تازه یا خشک کرده	۰۸۰۴۵۰۰۰	۱۶۲۱۵۷۵۷	۴.۱
	جمع اقلام فوق		۳۴۸۸۳۳۸۷۵	۸۸.۵
	جمع کل اقلام وارداتی		۳۹۳۴۳۳۷۷۵	۱۰۰

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

نمودار (۱۰): سهم اقلام عمده وارداتی ایران از پاکستان در سال ۱۳۹۶ (درصد)

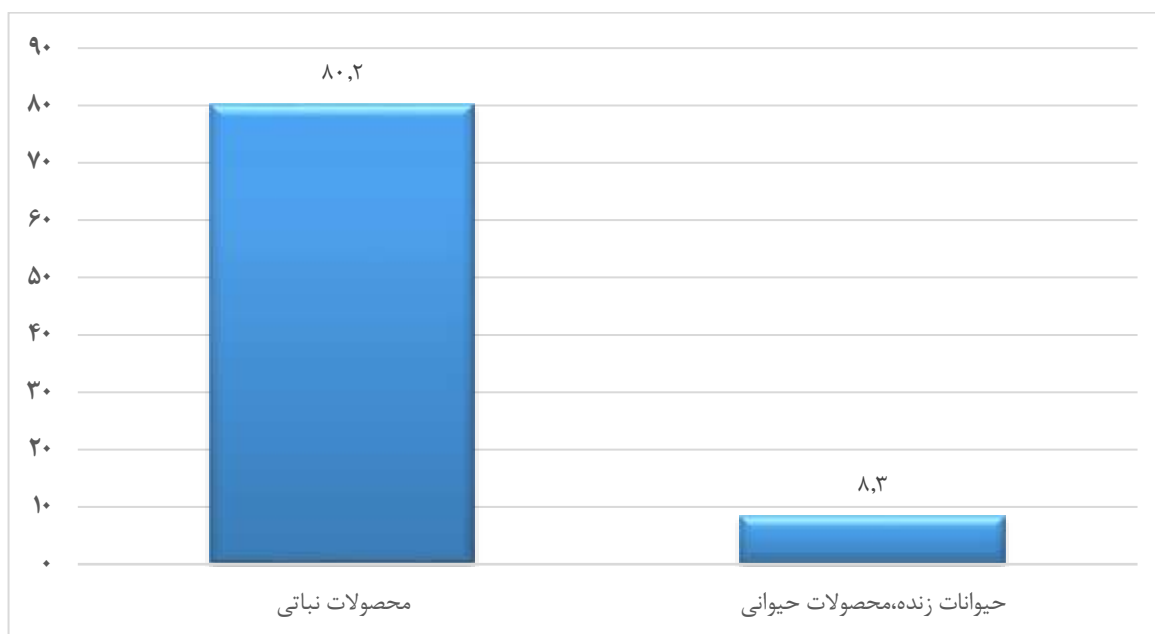

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

اقلام عمده وارداتی بر حسب قسمت ۱۳۹۶:

همانطور که قبلاً اشاره شد هر کالا با ردیف تعرفه خاص مرتبط با یکی از قسمت های ۲۱ گانه صادراتی می شود. از آنجایی که کالاهای برنج نیمه سفید یا برنج کامل سفید شده حتی صیقلی یا براق، دانه کنجد خرد شده، گلایه هندی، انبه، منگوتین تازه یا خشک کرده مربوط به قسمت محصولات نباتی می باشند در نتیجه همانطور که در نمودار (۱۱) ملاحظه می شود ۸۰.۲ درصد از اقلام واردات از پاکستان در سال ۱۳۹۶ مربوط به این قسمت است. گاو گوشتی مولد نژاد خالص نیز با سهم ۸.۳ درصد مربوط به قسمت حیوانات زنده، محصولات حیوانی می باشد.

نمودار (۱۱): اقلام عمده وارداتی بر حسب قسمت در سال ۱۳۹۶ (درصد)

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

اقلام عمده وارداتی سال ۱۳۹۷

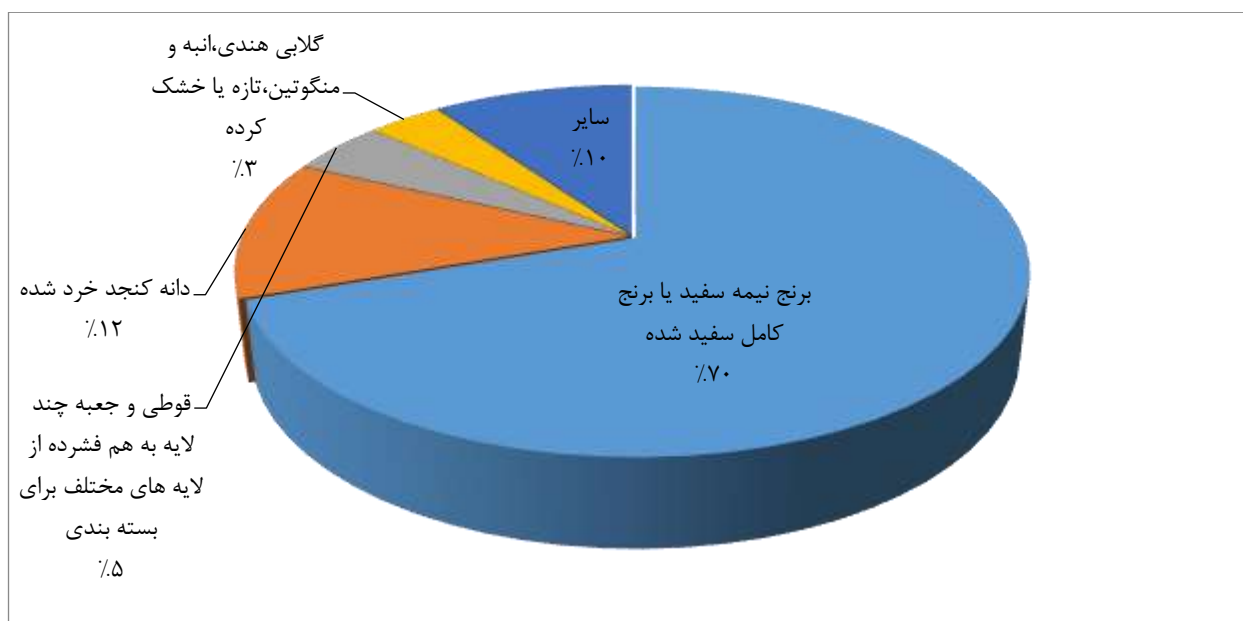
در سال ۱۳۹۷ جمع کل کالاهای وارداتی از پاکستان حدود ۳۴۰ میلیون دلار بوده است، که از این مقدار ۴ کالا مطابق جدول (۶) با ارزشی معادل ۳۰۸ میلیون دلار و ۹۰.۲ درصد سهم را از آن خود نموده اند در بین این ۴ قلم کالا، برنج نیمه سفید یا برنج کامل سفید شده با ۶۹.۷ درصد بیشترین سهم را دارد. سهم این قلم کالا نسبت به سال ۱۳۹۶ حدود ۱۱ درصد افزایش داشته است.

جدول (۶): اقلام عمده وارداتی از پاکستان به تفکیک نوع کالا، تعرفه و ارزش در سال ۱۳۹۷

ردیف	نام کالا	تعرفه	ارزش (دلار)	سهم از کل
۱	برنج نیمه سفید شده یا برنج کامل سفید شده حتی صیقلی یا براق شده	۱۰۰۶۳۰۰۰	۲۳۷۸۸۱۰۹۹	۶۹.۷
۲	دانه کنجد حتی خرد شده	۱۲۰۷۴۰۰۰	۴۱۶۴۰۵۰۷	۱۲.۲
۳	قوطی و جعبه چند لایه به هم فشرده از لایه های مختلف برای بسته بندی مواد غذایی	۴۸۱۱۹۰۲۰	۱۶۱۰۳۲۳۶	۴.۷
۴	گلایه هندی ، انبه و منگوتین ، تازه یا خشک کرده	۰۸۰۴۵۰۰۰	۱۲۴۷۴۳۰۴	۳.۶
	جمع اقلام فوق		۳۰۸۰۹۹۱۴۶	۹۰.۲
	جمع کل اقلام وارداتی		۳۴۰۸۳۵۹۶۳	۱۰۰

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران/ آمار سالیانه

نمودار (۱۲): اقلام عمده وارداتی بر حسب درصد سال ۱۳۹۷

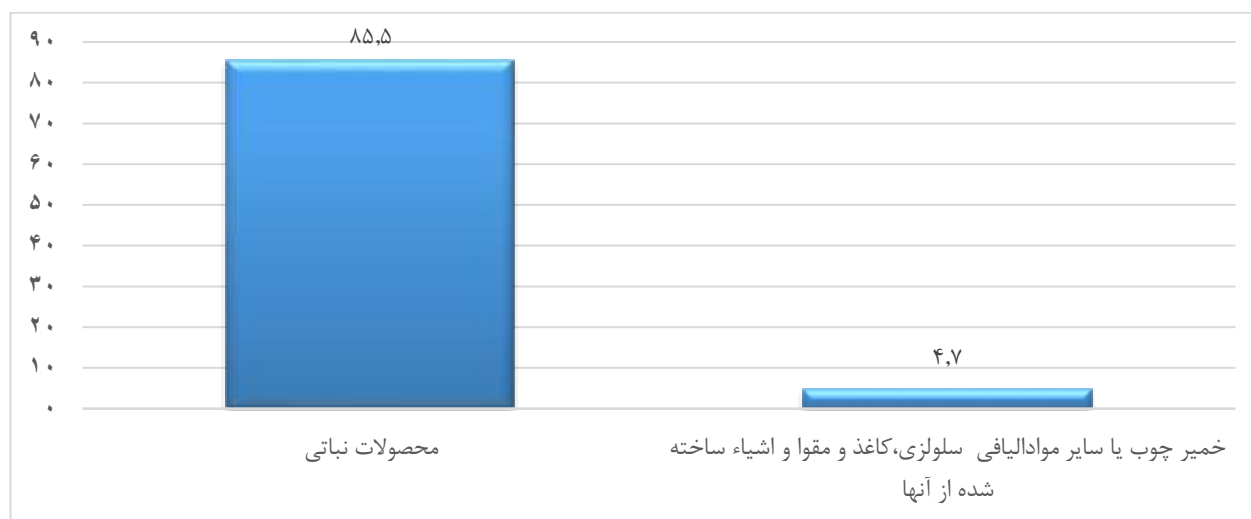

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

اقلام عمده وارداتی بر حسب قسمت ۱۳۹۷

در نمودار (۱۳) اقلام عمده وارداتی بر حسب قسمت برای اقلام مذکور آورده شده است. مطابق نمودار از اقلام عمده وارداتی، محصولات نباتی با ۸۵.۵ درصد و خمیر چوب یا سایر مواد الیافی سلولزی با سهم ۴.۷ درصد بوده است.

نمودار (۱۳): اقلام عمده وارداتی بر حسب قسمت در سال ۱۳۹۷ (درصد)

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه

اقلام عمده صادراتی به کشور پاکستان

علی رغم وجود پتانسیل های مناسب برای صادرات به پاکستان، اما گویا ایران و تجار ایرانی هنوز نتوانسته اند به خوبی از این بازار استفاده کنند. آمار ها نشان می دهد نفت و سوخت های فسیلی، اصلی ترین گروه کالایی در میان محصولات وارداتی به پاکستان است. تولیدات کشورمان در زمینه سیمان، انواع مصالح ساختمانی و بهداشتی از جمله کاشی و سرامیک، شیرآلات، محصولات دارویی، لوازم خانگی، انواع مواد شوینده و مواد غذایی، میوه (سیب، گلابی، خرما و...) بازار خوبی می توانند در حوزه صادرات به پاکستان داشته باشند. به طور کلی پاکستان به غیر از منسوجات، محصولات کشاورزی و دامپروری و چرم، کلیه نیازمندی های خود در تمامی زمینه ها اعم از صنعتی و مصرفی را وارد می کند و زمینه بسیار مناسبی برای کلیه اقلام صادراتی ما به این کشور فراهم می باشد. ایران به عنوان دومین دارنده ذخایر گاز در جهان شناخته می شود اما در حال حاضر سهمی کمتر از ۲ درصد از بازار گاز جهانی را دارا است. با توجه به نیاز گازی کشور پاکستان، صرفه اقتصادی واردات گاز از ایران، امنیت تأمین انرژی و مهم تر از آن درآمد صادرات گاز در دوران تحریم برای ایران، صادرات گاز به پاکستان را به اقدامی برد-برد برای دو طرف تبدیل می کند. همچنین سهم ایران از کل واردات کالایی پاکستان یک درصد است که این رقم با توجه به همسایه بودن این دو کشور رقم بسیار ناچیزی است و میتواند افزایش یابد. همانطور که در جدول (۷) مشاهده می شود در سال ۱۳۹۶ تعداد ۴۱۶ و در سال ۱۳۹۷ تعداد ۷۰۸ قلم کالا از کشور ایران به کشور پاکستان صادر شده است. از این اقلام تعداد ۱۲ کالا در سال ۱۳۹۶ و تعداد ۱۳ کالا در سال ۱۳۹۷ از اقلام عمده صادراتی بوده اند به طوریکه این اقلام عمده حداقل ۴۵ درصد از سهم صادرات به پاکستان را به خود اختصاص داده اند.

جدول (۷): تعداد اقلام صادراتی به پاکستان (درصد)

سال	تعداد اقلام صادراتی	اقلام عمده	سهم اقلام عمده از ارزش صادرات	سهم سایر اقلام
۱۳۹۶	۴۱۶	۱۲	۴۵.۱	۵۴.۹
۱۳۹۷	۷۰۸	۱۳	۵۰.۲	۴۹.۸

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران/آمار سالیانه

اقلام عمده صادراتی در سال ۱۳۹۶

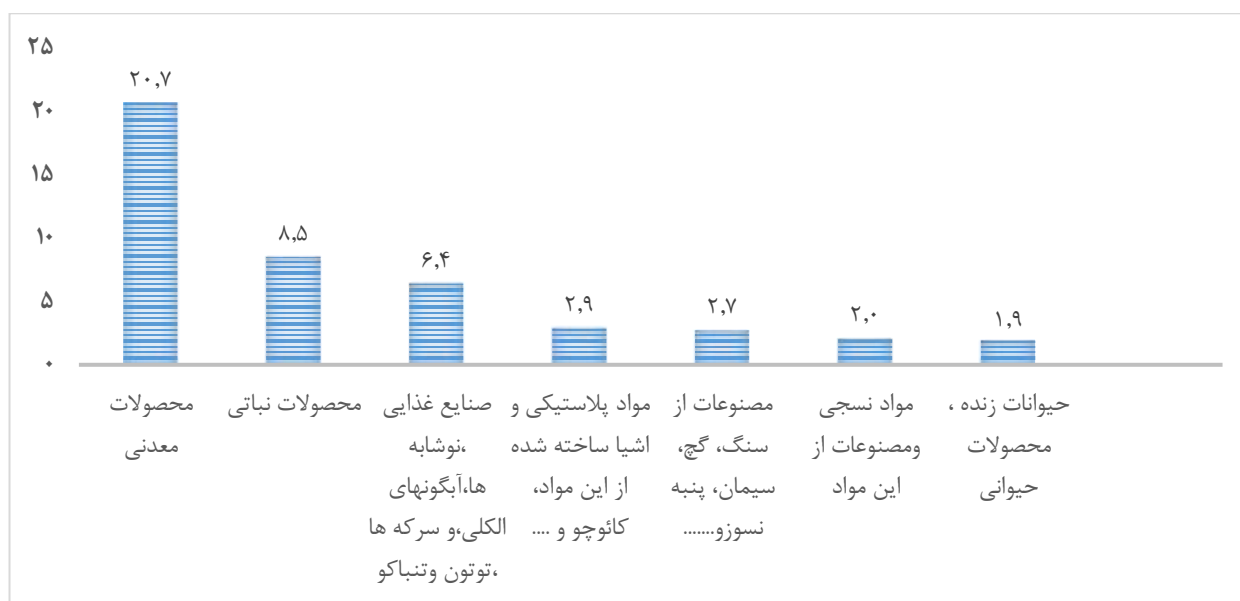
همانطور که در جدول (۸) ملاحظه می گردد از میان ۴۱۶ قلم کالای صادراتی به پاکستان تعداد ۱۲ قلم کالا از اقلام عمده صادراتی به این کشور در سال ۱۳۹۶ بوده اند. کل اقلام صادراتی به کشور پاکستان ۹۱۸ میلیون دلار است که سهم اقلام عمده به میزان ۴۱۹ میلیون دلار می باشد که سهمی معادل ۴۵.۱ درصد از کل صادرات را به خود اختصاص داده اند. قیر نفت با رقم ارزشی ۷۰ میلیون دلار و سهم ۷.۷ درصدی عمده ترین محصول صادراتی به پاکستان بوده است. بعد از آن سایر روغن ها و فرآورده ها به جز بنزین، پسته ها با پوست تازه یا خشک کرده به ترتیب با ۷ و ۵.۸ درصد سهم در رتبه های بعدی اقلام صادراتی قرار می گیرند.

جدول (۸): اقلام عمده صادراتی به پاکستان به تفکیک نام کالا، کد تعرفه و ارزش در سال ۱۳۹۶

ردیف	نام کالا	تعرفه	ارزش (دلار)	سهم از کل
۱	قیر نفت	۲۷۱۳۲۰۰۰	۷۰۹۳۱۶۵۰	۷.۷
۲	سایر روغن ها و فرآورده ها به جز بنزین	۲۷۱۰۱۲۹۰	۶۴۳۱۲۵۰۵	۷
۳	پسته ها با پوست تازه یا خشک کرده	۰۸۰۲۵۱۰۰	۵۳۷۶۵۱۸۳	۵.۸
۴	شکلات، غیره، حاوی کاکائو به غیر از بلوک، تخته، میله، قلم غیر مذکور در جای دیگر	۱۸۰۶۹۰۰۰	۳۱۷۸۲۵۸۶	۳.۴
۵	سایر گازهای نفتی و هیدرو کربورهای گازی شکل مایع شده غیر مذکور در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۲۷۱۱۱۹۹۰	۲۹۷۶۷۲۰۰	۳.۲
۶	سایر آب میوه های تغلیظ شده به استثنای (کنسانتره موز، انبه، گودا، پشن فروت ولیچی)	۲۰۰۹۸۹۹۰	۲۸۴۲۰۹۷۵	۳
۷	سایر اشیاء برای نقل و انتقال یا بسته بندی کالا از مواد پلاستیکی، سربطری، سرپوش، کلاهک و سایر در پوشکها از مواد پلاستیکی	۳۹۲۳۲۹۹۰	۲۶۷۴۷۷۷۸	۲.۹
۸	سایر فرآورده های غیر مذکور که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های معدنی قیری	۲۷۱۰۱۹۹۰	۲۵۹۴۳۰۶۷	۲.۸
۹	سیب تازه	۰۸۰۸۱۰۰۰	۲۵۵۹۵۳۰۵	۲.۷
۱۰	سایر	۶۹۰۷۴۰۹۰	۲۵۵۵۱۰۲۹	۲.۷
۱۱	سایر کفپوش ها به جز گیاه از پشم یا از موی نرم (کرک) حیوان	۵۷۰۱۱۰۹۰	۱۸۷۹۵۹۹۲	۲
۱۲	سایر (شیر خشک صنعتی) به شکل پودر، به شکل دانه ریز	۰۴۰۲۱۰۹۰	۱۷۹۲۶۶۸۲	۱.۹
جمع اقلام فوق				
جمع کل اقلام صادراتی				
			۴۱۹۵۳۹۹۵۲	۴۵.۱
			۹۱۸۷۵۰۱۰۸	۱۰۰

همانطور که در نمودار (۱۴) ملاحظه می گردد اقلام عمده صادراتی بر حسب قسمت آورده شده است. در این میان محصولات معدنی با ۲۰.۷ درصد بیشترین سهم را از آن خود کرده است. محصولات نباتی، صنایع غذایی، نوشابه ها، آبگوتهای الکلی و سرکه ها، توتون و تنباکو به ترتیب با سهم های ۸.۵ و ۶.۴ درصد در رتبه های بعدی قرار دارند.

نمودار (۱۴): اقلام عمده صادراتی بر حسب قسمت سال ۱۳۹۶ (درصد)

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران/آمار سالیانه

اقلام عمده صادراتی به پاکستان سال ۱۳۹۷:

همانطور که در جدول (۶) ملاحظه می گردد از میان ۷۰۸ قلم کالای صادراتی تعداد ۱۳ قلم کالا، از کالاهای عمده صادراتی به پاکستان در سال ۱۳۹۷ بوده اند. این اقلام عمده به ارزش ۶۴۴ میلیون دلار سهمی به میزان ۵۰.۲ درصد، از کل صادرات به پاکستان را داشته اند. از میان این اقلام به ترتیب قیر نفت با سهم ۸.۱ درصد، سایر گازهای نفتی و هیدرو کربورهای گازی شکل مایع شده با سهم ۶.۹ درصد و سایر روغن های سبک و فرآورده ها به جز بنزین با سهم ۶.۴ درصد عمده ترین اقلام صادراتی ایران در این سال به پاکستان بوده اند.

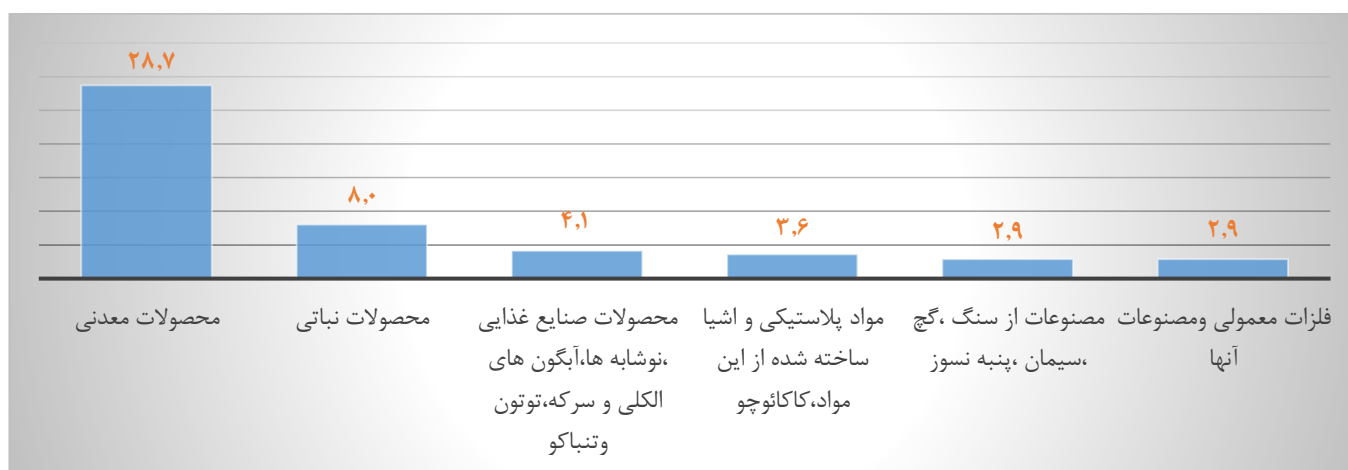
جدول (۹): اقلام عمده صادراتی به پاکستان در سال ۱۳۹۷ (درصد)

ردیف	نوع کالا	تعرفه	ارزش (دلار)	سهم از کل
۱	قیر نفت	۲۷۱۳۲۰۰۰	۱۰۳۳۸۸۵۶۷	۸.۱
۲	سایر گازهای نفتی و هیدرو کربور های گازی شکل مایع شده غیر مذکور در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۲۷۱۱۱۹۹۰	۸۷۸۰۰۲۰۷	۶.۹
۳	سایر روغن های سبک و فرآورده ها به جز بنزین	۲۷۱۰۱۲۹۰	۸۱۳۲۰۲۷۴	۶.۴
۴	پروپان مایع شده در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۲۷۱۱۱۲۹۰	۶۷۶۲۳۴۸۱	۵.۳
۵	سایر سبزیجات غلافدار خشک شده حتی پوست کنده یا لپه شده به جز لپه	۰۷۱۳۲۰۹۰	۵۰۱۹۲۲۳۶	۳.۹
۶	سایر غیر از ردیف های مشمول	۳۹۲۳۲۹۹۰	۴۶۷۴۶۲۹۵	۳.۶
۷	سایر میله های گرم نورد شده به صورت طومارهای نا منظم پیچیده شده دارای دندان، برآمدگی، گودی	۷۲۱۳۱۰۹۰	۳۷۵۳۹۶۸۳	۲.۹
۸	با ضریب جذب آب وزنی بیش از ۵ درصد و حداکثر ۱۰ درصد	۶۹۰۷۲۲۰۰	۳۷۰۷۹۶۱۳	۲.۹
۹	شکلات، غیره، حاوی کاکائو، به صورت غیر از بلوک، تخته، میله یا قلم، غیر مذکور در جای دیگر	۱۸۰۶۹۰۰۰	۲۹۲۳۸۶۳۱	۲.۳
۱۰	خرمای زاهدی تازه یا خشک کرده	۰۸۰۴۱۰۶۰	۲۸۸۶۱۶۶۸	۲.۲
۱۱	سایر فرآورده های غیر مذکور دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های معدنی قیری	۲۷۱۰۱۹۹۰	۲۶۵۱۸۰۵۹	۲
۱۲	خرمای مضافتی تازه یا خشک کرده	۰۸۰۴۱۰۴۰	۲۴۶۱۹۴۶۶	۱.۹
۱۳	سایر آب میوه های تغلیظ شده به استثنای (کنسانتره، موز، انبه، گودا، پشن فروت، لیچی)	۲۰۰۹۸۹۹۰	۲۳۱۵۵۰۹۶	۱.۸
۵۰.۲	جمع اقلام فوق			
۱۰۰	جمع اقلام صادراتی			

اقلام عمده صادراتی بر حسب قسمت سال ۱۳۹۷

همانند سال ۱۳۹۶ در سال ۱۳۹۷ نیز محصولات معدنی، محصولات نباتی، محصولات صنایع غذایی، نوشابه ها، آبگوتهای الکلی و.... و مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد، کائوچو به ترتیب با سهم های ۲۸.۷ و ۸ و ۴.۱ و ۳.۶ درصد جزو عمده ترین قسمت های کالایی برای صادرات به پاکستان اند.

نمودار (۱۵): اقلام عمده صادراتی به پاکستان بر حسب قسمت در سال ۱۳۹۷ (درصد)

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالانه

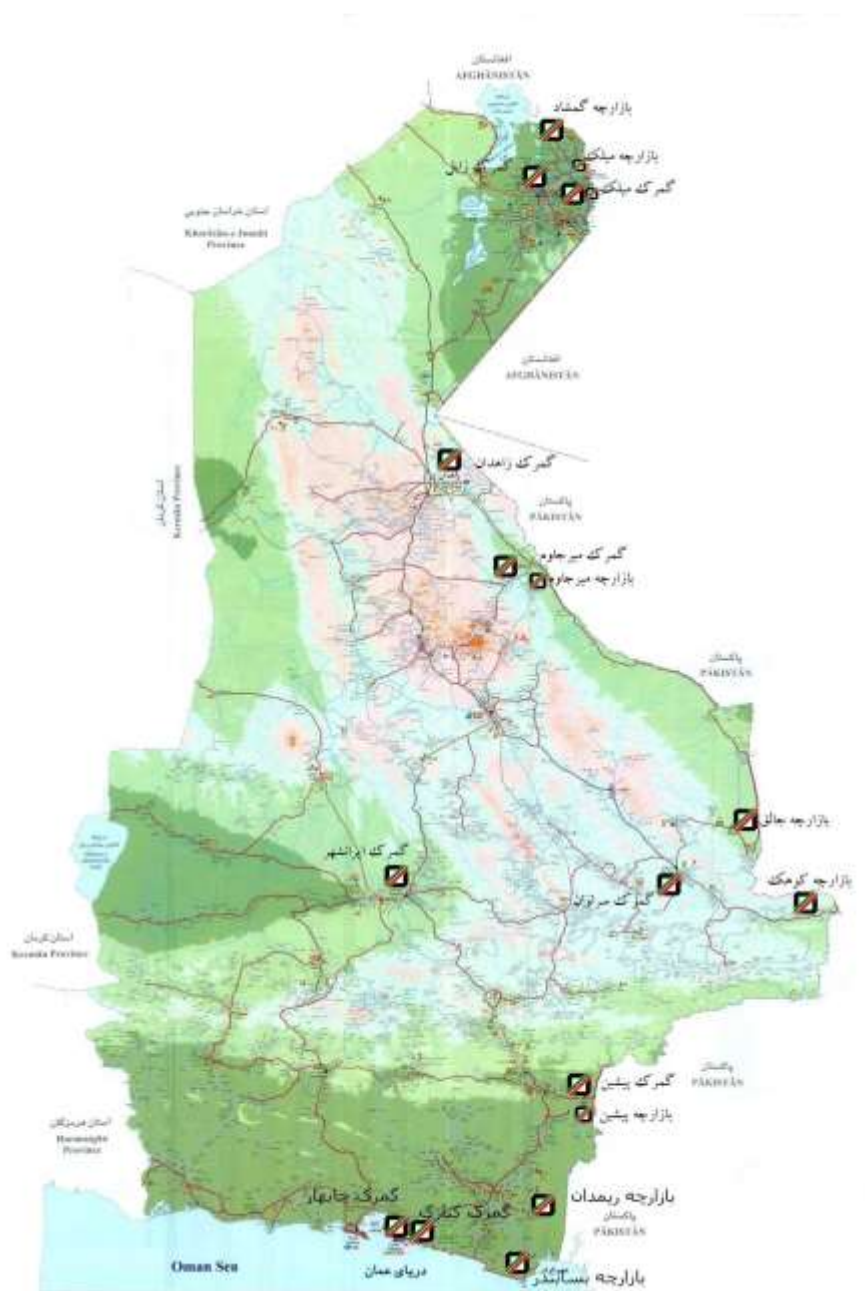
بررسی روند صادرات و واردات ارزشی بازارچه ها و گمرکات استان با پاکستان طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۶:

در این قسمت روند صادرات و واردات ارزشی بازارچه ها و گمرکات استان با پاکستان در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار می گیرد.

بازارچه های مرزی استان:

استان سیستان و بلوچستان بین ۲۵ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۸ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۶۳ درجه و ۱۹ دقیقه طول شرقی با وسعتی حدود ۱۸۷۵۰۲ کیلومتر مربع و متجاوز از ۱۱.۴ درصد از مساحت کل کشور در جنوب شرقی ایران واقع شده است. این استان پهناور از سمت شرق با کشور پاکستان ۹۰۰ کیلومتر و با کشور افغانستان ۳۰۰ کیلومتر مرز مشترک و از جنوب با دریای عمان به طول تقریبی ۲۷۰ کیلومتر مرز آبی دارد. بر اساس تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۵ این استان ۲۷۷۵۰۱۴ نفر جمعیت دارد. استان سیستان و بلوچستان دارای ۷ بازارچه فعال بوده که پنج بازارچه آن در مرز مشترک با پاکستان شامل بازارچه میرجاوه در زاهدان، بازارچه پیشین در سرباز، بازارچه کوهک و جالق در سراوان، بازارچه ریمدان در چابهار و همچنین دو بازارچه مرزی در مرز مشترک با افغانستان، بازارچه میلک و گمشاد در هیرمند نقش بسزایی در مبادلات بازرگانی با این کشورها ایفا می کنند.

شکل (۱): نقشه بازارچه های مرزی و گمرکات استان

میزان صادرات به پاکستان از گمرکات و بازارچه های مرزی استان در سال ۱۳۹۶:

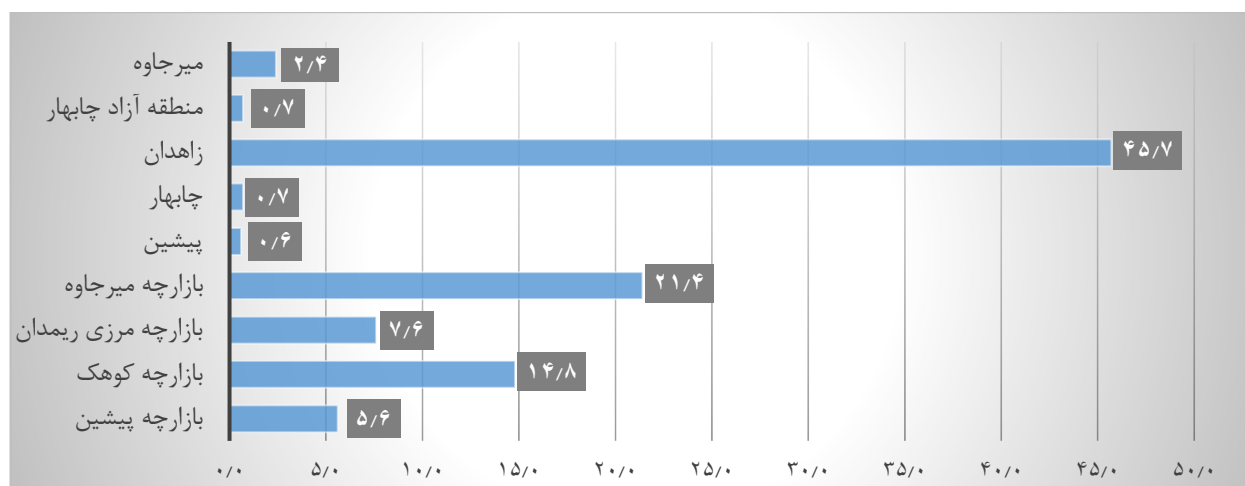
مجموع کل ارزش دلاری صادرات ایران به پاکستان در سال ۱۳۹۶ برابر ۹۱۸ میلیون دلار می باشد. مجموع ارزش دلاری صادرات از استان به کشور پاکستان ۲۱۲ میلیون دلار است که ۲۳ درصد از ارزش دلاری صادرات به پاکستان است. درمیان گمرکات و بازارچه های مرزی استان، گمرک زاهدان با سهم ۴۵.۷ درصد بیشترین مقدار خروجی کالا از استان را دارا است. بازارچه میرجاوه با سهم ۲۱.۴ و بازارچه کوهک با سهم ۱۴.۸ درصد در مکانهای بعدی قرار می گیرند. بیشین نیز با سهم ۰.۶ درصد کمترین مقدار خروج کالا از لحاظ ارزشی را به خود اختصاص داده است.

جدول (۱۰): میزان ارزشی صادرات به پاکستان به تفکیک بازارچه ها و گمرکات استان در سال ۱۳۹۶

گمرکات و بازارچه های مرزی استان	ارزش (دلار)	سهم از کل استان	رشد نسبت به سال قبل
بازارچه پیشین	۱۱۹۶۶۴۲۳	۵.۶	-۳.۷
بازارچه کوهک	۳۱۴۲۳۹۶۰	۱۴.۸	۳۴۲
بازارچه مرزی ریمدان	۱۶۳۱۰۸۸۵	۷.۶	۱۶.۶
بازارچه میرجاوه	۴۵۴۸۰۶۷۶	۲۱.۴	۲.۸
پیشین	۱۴۱۰۰۰۰	۰.۶	-۱۹.۹
چابهار	۱۶۸۸۲۲۸	۰.۷	۹۱.۷
زاهدان	۹۷۰۱۷۶۱۲	۴۵.۷	۱۲.۴
منطقه آزاد چابهار	۱۶۴۰۲۱۸	۰.۷	۲۱.۶
میرجاوه	۵۲۵۱۹۸۶	۲.۴	-۶۲.۹
جمع کل صادرات استان	۲۱۲۱۸۹۹۸۸	۱۰۰	۱۶.۴

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

نمودار (۱۶): سهم بازارچه ها و گمرکات استان از کل صادرات به پاکستان

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

میزان ارزشی واردات از پاکستان به تفکیک گمرکات و بازارچه های مرزی استان در سال ۱۳۹۶:

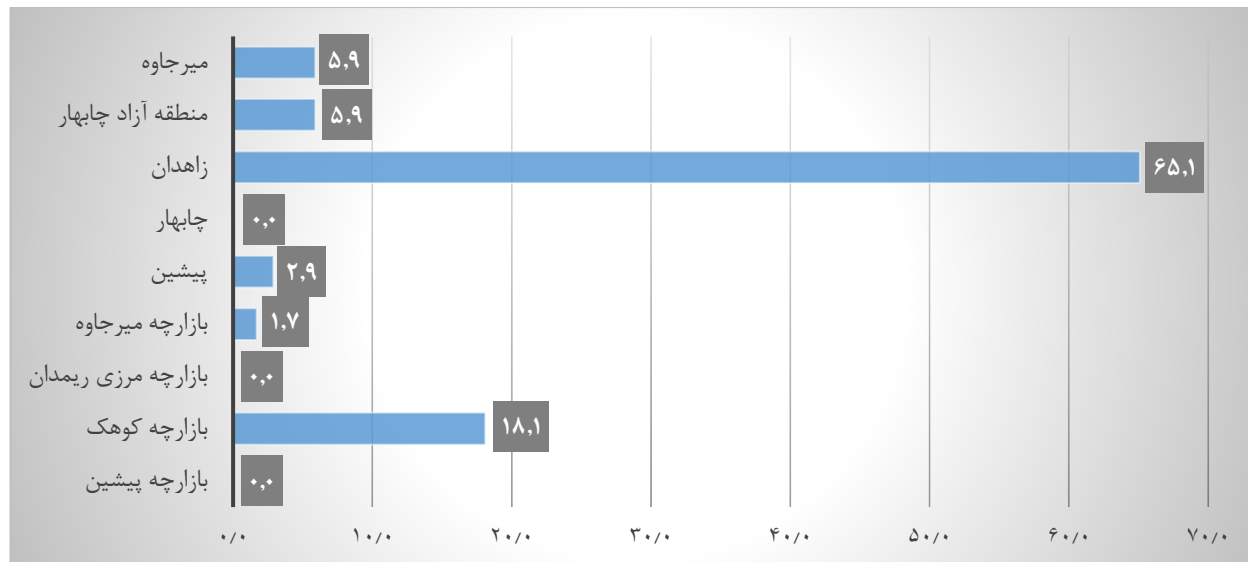
مجموع کل ارزش دلاری واردات ایران از پاکستان ۳۹۳ میلیون دلار می باشد. مجموع ارزش دلاری واردات به استان از کشور پاکستان ۲۳۰ میلیون دلار است که ۵۸.۶ درصد از کل واردات به پاکستان می باشد. در میان مبادی ورودی، زاهدان با سهم ۶۵.۱ درصد بیشترین مقدار ورودی کالا از پاکستان به استان را داراست. بازارچه کوهک نیز با سهم ۱۸.۱ در مکان دوم است.

جدول (۱۱): میزان ارزشی واردات از پاکستان به تفکیک بازارچه ها و گمرکات استان در سال ۱۳۹۶

گمرکات و بازارچه های مرزی استان	ارزش (دلار)	سهم از کل استان	رشد نسبت به سال قبل
بازارچه پیشین	۲۰۴۲۵۵	۰	-۹۹.۳
بازارچه کوهک	۴۱۸۲۷۸۴۴	۱۸.۱	۴۵۸
بازارچه مرزی ریمدان	۱۴۲۳۴۶	۰	-۹۸.۳
بازارچه میرجاوه	۴۰۸۵۹۷۴	۱.۷	-
پیشین	۶۷۴۲۱۸۳	۲.۹	-۸۶.۹
چابهار	۲۷۷۰۰۰	۰	-
زاهدان	۱۵۰۱۸۶۰۶۸	۶۵.۱	۱۸.۶
منطقه آزاد چابهار	۱۳۶۱۳۳۷۹	۵.۹	-
میرجاوه	۱۳۷۷۸۸۲۵	۵.۹	-
جمع کل واردات استان	۲۳۰۶۵۳۶۱۹	۱۰۰	۲.۸

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

نمودار (۱۷): سهم بازارچه ها و گمرکات استان از کل واردات از پاکستان در سال ۱۳۹۶

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

میزان صادرات به پاکستان از گمرکات و بازارچه های مرزی استان در سال ۱۳۹۷:

مجموع کل ارزش دلاری صادرات ایران به پاکستان در سال ۱۳۹۷ برابر ۱۲۶۶ میلیون دلار می باشد. مجموع ارزش دلاری صادرات از استان به کشور پاکستان ۳۶۸ میلیون دلار است که ۲۹ درصد از ارزش دلاری صادرات به پاکستان است. همچنین میزان صادرات از گمرکات و بازارچه های مرزی استان به پاکستان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶

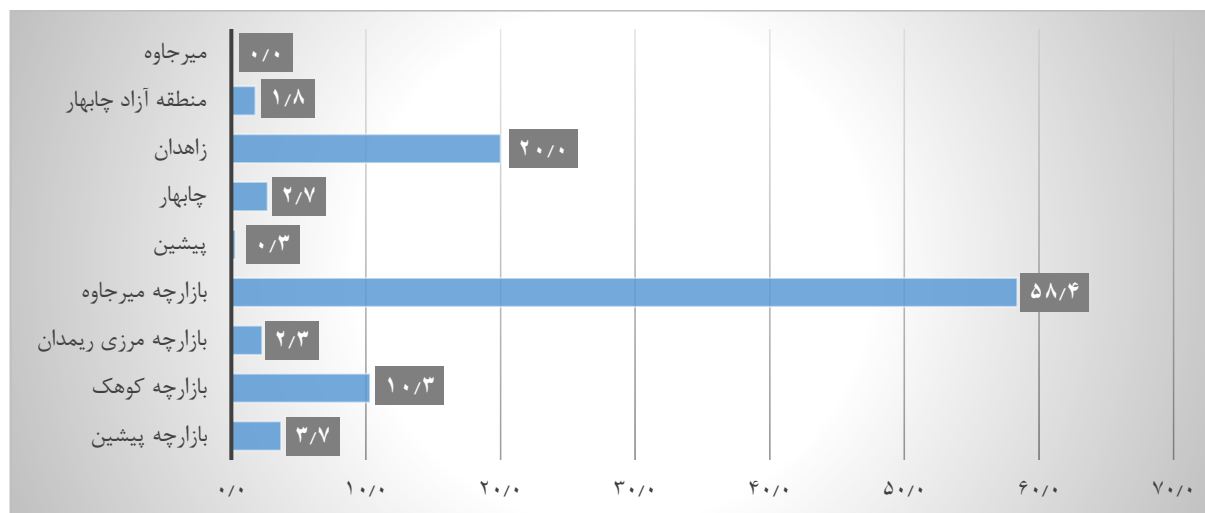
به میزان ۷۳ درصد رشد داشته است. در این میان، بازارچه میرجاوه با سهم ۵۸.۴ درصد بیشترین مقدار خروجی کالا از استان را دارا است. زاهدان با سهم ۲۰ درصد در مکان بعدی قرار می گیرد.

جدول (۱۲): میزان ارزشی صادرات به پاکستان به تفکیک بازارچه ها و گمرکات استان در سال ۱۳۹۷

گمرکات و بازارچه های مرزی استان	ارزش (دلار)	سهم از کل استان	رشد نسبت به سال قبل
بازارچه پیشین	۱۳۷۶۱۵۳۲	۳.۷	۱۵
بازارچه کوهک	۳۸۲۲۴۰۹۴	۱۰.۳	۲۱.۶
بازارچه مرزی ریمدان	۸۷۸۳۳۲۸	۲.۳	-۴۶.۲
بازارچه میرجاوه	۲۱۵۶۵۷۱۹۷	۵۸.۴	۳۷۴.۲
پیشین	۱۴۱۱۱۶۹	۰.۳	۰.۱
چابهار	۱۰۱۹۹۰۸۳	۲.۷	۵۰۴.۱
زاهدان	۷۳۷۰۴۷۸۹	۲۰	-۲۴
منطقه آزاد چابهار	۶۷۳۰۴۷۲	۱.۸	۳۱۰.۳
میرجاوه	۳۷۸۴۳۰	۰	-۹۲.۸
جمع کل صادرات استان	۳۶۸۸۵۰۰۹۴	۱۰۰	۷۳.۸

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

نمودار (۱۸): سهم بازارچه ها و گمرکات استان از کل صادرات به پاکستان در سال ۱۳۹۷

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

میزان ارزشی واردات از پاکستان به تفکیک گمرکات و بازارچه های مرزی استان در سال ۱۳۹۷:

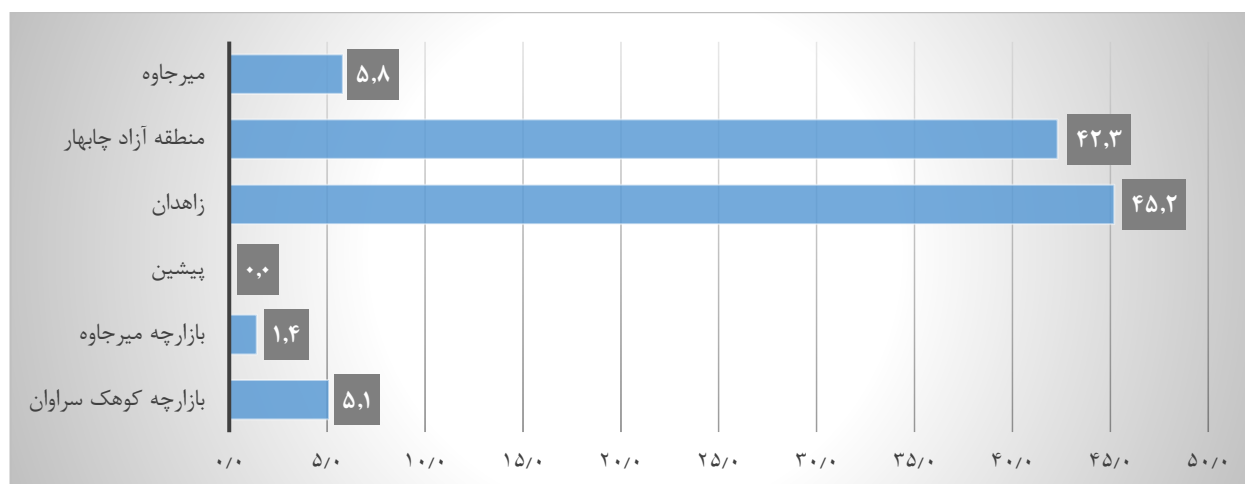
مجموع کل ارزش دلاری واردات ایران از پاکستان ۳۴۰ میلیون دلار می باشد. مجموع ارزش دلاری واردات به استان از کشور پاکستان ۲۲۸ میلیون دلار است که ۶۷.۱ درصد از کل واردات به پاکستان است. در میان مبادی ورودی، زاهدان با سهم ۴۵.۲ درصد بیشترین مقدار ورودی کالا از پاکستان به استان را داراست. منطقه آزاد چابهار نیز با سهم ۴۲.۳ در مکان دوم قرار گرفته است.

جدول (۱۳): میزان ارزشی واردات از پاکستان به تفکیک بازارچه ها و گمرکات استان در سال ۱۳۹۷

گمرکات و بازارچه های مرزی استان	ارزش (دلار)	سهم از کل استان	رشد نسبت به سال قبل
بازارچه کوهک سراوان	۱۱۶۹۴۳۲۷	۵.۱	-۷.۲
بازارچه میرجاوه	۳۲۹۰۵۵۱	۱.۴	-۱.۹
پیشین	۱۸۷۸۳۳	۰	-۹.۷
زاهدان	۱۰۳۴۲۰۳۰۳	۴۵.۲	-۳.۱
منطقه آزاد چابهار	۹۶۷۶۳۵۸۵	۴۲.۳	۶۱.۱
میرجاوه	۱۳۳۵۲۱۲۷	۵.۸	-۰.۳
جمع کل واردات استان	۲۲۸۷۰۸۷۲۶	۱۰۰	-۰.۱

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

نمودار (۱۹): سهم بازارچه ها و گمرکات استان از کل واردات به پاکستان در سال ۱۳۹۷

منبع: مرکز آمار ایران/آمار سالیانه

خلاصه و جمع بندی

با توجه به اهمیت تجارت خارجی با کشورهای همسایه، در این پژوهش، روند تجارت با پاکستان طی دوره ۱۳۹۷-۱۳۸۷ مورد بررسی قرار گرفته است و نتایج زیر حاصل شد.

- در تمامی دوره مورد بررسی تراز تجارت با این کشور مثبت و به نفع ایران بوده است. بطوریکه در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ به میزان ۳۸ درصد رشد صادرات به این کشور را داشته ایم و میزان واردات نیز ۱۳.۵ درصد کاهش داشته است و میزان صادرات غیر نفتی ایران به این کشور به ۱۲۶۶ میلیون دلار رسیده است.
- با بررسی کشورهایی که ایران بیشترین صادرات غیر نفتی به آنها را دارد مشخص شد ۸ کشور به تنهایی سهمی معادل ۷۹.۶ درصد از صادرات ایران را دارند بطوریکه چین با سهم ۲۰.۸ درصد، عراق با سهم ۲۰.۱ درصد، امارات با سهم ۱۳.۴ درصد، افغانستان با سهم ۶.۶ درصد، جمهوری کره با سهم ۵.۹ درصد، ترکیه با سهم ۵.۳ درصد، هند با سهم ۴.۶ درصد و پاکستان با سهم ۲.۹ درصد مقصدهای صادراتی ایران در سال ۱۳۹۷ بوده اند که در این میان پاکستان با سهم ۲.۹ هشتمین مقصد صادراتی ایران بوده است.
- سهم صادرات به پاکستان از کل صادرات ایران در سال ۱۳۸۷ مقدار ۱.۶ درصد بوده است که این سهم تا سال ۱۳۹۳ روند افزایشی داشته است (البته در سالهای ۱۳۹۰ و ۱۳۹۲ کاهش بسیار ناچیزی داشته است). در سال ۱۳۹۳ این سهم ۲.۷ درصد بوده است. بعد از سال ۱۳۹۳ این سهم کاهش پیدا کرده است. از سال ۱۳۹۴ نیز دوباره این سهم روند صعودی داشته بطوریکه در سال ۱۳۹۷ به مقدار ۲.۸ درصد رسیده است که به بالاترین مقدار در طی این دوره رسیده است.
- در سال ۱۳۹۶ اقلام عمده وارداتی از پاکستان ۱۰۳ قلم کالا بوده است. از این ۱۰۳ قلم کالا ۴ قلم کالا به تنهایی سهمی معادل ۸۶.۶ درصد ارزش واردات داشته است. در سال ۱۳۹۷ نیز تعداد اقلام وارداتی از پاکستان به ۵۶ قلم کالا رسیده است که نسبت به سال ۱۳۹۶ به مقدار ۴۷ قلم کالا کاهش پیدا کرده است. از این ۵۶ قلم کالا ۴ قلم به تنهایی سهمی معادل ۹۰.۲ درصد را به خود اختصاص داده اند.
- از ۴ قلم کالای عمده وارداتی به ایران ۳ قلم کالا در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ با یکدیگر مشابه اند.
- در سال ۱۳۹۶ تعداد ۴۱۶ قلم کالا از اقلام عمده صادراتی به پاکستان بوده است بطوریکه ۱۲ قلم عمده صادراتی سهمی به میزان ۴۵.۱ درصد ارزش صادراتی را به خود اختصاص داده اند. در سال ۱۳۹۷ نیز تعداد اقلام صادراتی به پاکستان ۷۰۸ مورد بوده است که تعداد ۲۹۲ قلم کالا نسبت به سال ۱۳۹۶ افزایش یافته است. ۱۳ قلم کالای عمده سهمی به میزان ۵۰.۲ درصد ارزش صادراتی داشته اند.
- از اقلام عمده صادراتی به پاکستان در سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ تعداد ۷ قلم کالا با یکدیگر مشابهت دارد.
- قیر نفت در هر دو سال بالاترین سهم ارزش صادراتی ایران به پاکستان را به خود اختصاص داده است. این سهم برای قیر نفت در سال ۱۳۹۶ برابر با ۷.۷ درصد بوده است که در سال ۱۳۹۸ افزایش یافته است و به ۸.۱ درصد رسیده است.

- در سال ۱۳۹۶ از بین ۱۲ قلم کالای عمده صادراتی، محصولات معدنی با ۲۰.۷ درصد بالاترین سهم را از آن خود نموده‌اند. محصولات نباتی با ۸.۵ درصد و صنایع غذایی، نوشابه‌ها، آبگون‌های الکلی و با سهم ۶.۴ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند
- در سال ۱۳۹۷ از بین ۱۳ قلم کالای عمده صادراتی، محصولات معدنی، محصولات نباتی و صنایع غذایی، نوشابه‌ها و آبگون‌های الکلی و به ترتیب با سهم‌های ۲۸.۷، ۸ و ۴.۱ درصد در رده‌های اول تا سوم قرار دارند
- در سال ۱۳۹۶ میزان ۲۳ درصد از کل ارزش کالای صادراتی از کشور به پاکستان، از گمرکات و بازارچه‌های مرزی استان صادر شده است. همچنین از کل ارزش کالاهای وارداتی پاکستان به ایران، ۶۵.۱ درصد از گمرکات و بازارچه‌های مرزی استان وارد کشور شده است.
- ۲۳ درصد از کل ارزش کالاهای صادراتی کشور به پاکستان از گمرکات و بازارچه‌های مرزی استان به پاکستان صادر شده است و ۶۷.۱ درصد از کل ارزش کالاهای وارداتی پاکستان به کشور نیز از گمرکات و بازارچه‌های استان صورت گرفته است.

منابع:

۱. قلی زاده کناری، صدیقه و پورفرج، جعفری "برآورد شاخص کارایی سیاست پولی در یک اقتصاد منتخب (پاکستان)" نشریه پژوهش‌های پولی بانکی، شماره ۴۰ (تابستان ۱۳۹۸)
۲. ثاقب، حسن و صادقی یارندی، سیف اله "بررسی آثار موافقت نامه ترجیحی دو جانبه ایران و پاکستان با استفاده از مدل شبیه سازی اسمارت" فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۳۸ (بهار ۱۳۸۵)
۳. اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران ۱۳۹۸ (بررسی پتانسیل‌های صادراتی ایران به کشور پاکستان)، معاونت بررسی‌های اقتصادی، نسخه الکترونیکی.
۴. سازمان توسعه تجارت ایران ۱۳۸۷ (راهنمای تجارت با کشور پاکستان) معاونت بازاریابی و تنظیم روابط سازمان، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی وابسته به موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ اول.
۵. سیمبر، رضا و میر ترابی، سعید و علی تبار فیروز جایی، محمد باقر "تحلیلی درباره ماهیت روابط ایران و پاکستان ۱۳۹۴ - ۱۳۶۴" فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، شماره ۲۰ (زمستان ۱۳۹۵)
۶. طیبی، برزانی و اکبری دهباغی "گسترش جریانهای تجاری و تأثیر آن بر همگرایی درآمدی میان ایران و کشورهای خاورمیانه" پژوهشنامه اقتصادی، شماره ۳۲ (بهار ۱۳۸۸)
۷. امام وردی، قدرت اله و شریفی، امید "بررسی رابطه تجارت خارجی و باز بودن اقتصاد بر رشد اقتصادی" فصلنامه علوم اقتصادی، شماره ۱۳ (زمستان ۱۳۸۹)
۸. گمرک جمهوری اسلامی ایران / آمار سالیانه
۹. کتاب "مقررات صادرات و واردات و آیین نامه اجرایی آن به ضمیمه جداول تعرفه‌های گمرکی"

۱۰. <https://data.worldbank.org>
۱۱. <https://www.britannica.com>
۱۲. <https://www.worldometers.info/population>